



Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:01.11.2023 ✓Accepted/Kabul:22.01.2024

DOI:10.30794/pausbed.1384296

Research Article/Araştırma Makalesi

Öztürk Aykaç, N. (2024). "Bir Turizm Yöresinde Çiftçi Olmak: Antalya'nın Demre İlçesinde Fenomenolojik Bir Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 61, Denizli, ss. 269-299.

BİR TURİZM YÖRESİNDE ÇİFTÇİ OLMAK: ANTALYA'NIN DEMRE İLÇESİNDE FENOMENOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Nilüfer ÖZTÜRK AYKAÇ*

Öz

Bu çalışma, bir sahil bölgesinde yaşayan ve tarımla uğraşan bireylerin günlük hayat deneyimlerini ele almaktadır. Turizm ve tarım, kent hayatı ve kentteki toplumsal örgütlenme açısından farklı alanlar açmaktadır. Bu iki farklı alanın birbirine temas etme durumu ise bazı yerlerde tecrübe edilmekte ve bu deneyim keşfedilmeye açık toplumsal içerikler taşımaktadır. Hem turizm hem de tarım bölgesi olan yerler, bu bakımdan özel bir önem arz etmektedir.

Araştırmada Antalya ilinin Demre ilçesi araştırma bölgesi olarak seçilmiş, burada yaşayan 9 çiftçiyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yarı-yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla gerçekleştirilmiş ve katılımcılara Demre'ye ve Demre'deki günlük yaşam deneyimlerine dair sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerle, turizm ve tarımın Demre özelindeki ikili varlığı bağlamında bölgedeki toplumsal deneyimler ve anlamlar ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Demre, Seracılık, Turizm, Turist, Çiftçi, Nitel araştırma.

BEING A FARMER IN A TOURISM REGION: A PHENOMENOLOGICAL RESEARCH IN DEMRE DISTRICT OF ANTALYA

Abstract

This study deals with daily life experiences of individuals living in a coastal region and laboring in agriculture. Tourism and agriculture open different areas in terms of urban life and social organization in the city. The contact of these two different areas is experienced in some places, and this experience carries social contents that are open to discovery. Places that are both tourism and agricultural zones are of special importance in this regard.

In the research, Demre district of Antalya province was chosen as the research region, and interviews were conducted with 9 farmers living here. The interviews were conducted with the help of a semi-structured interview form and the participants were asked questions about Demre and their daily life experiences in Demre. With the data obtained from the interviews, social experiences and meanings in the region were revealed in the context of the dual existence of tourism and agriculture in Demre.

Keywords: Demre, Greenhouse cultivation, Tourism, Tourist, Farmer, Qualitative research.

*Dr. Öğr. Üyesi, Karaman Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, KARAMAN.
e-posta: dr.niluferozturk@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-2469-0758>)

1. GİRİŞ

Bireyin toplumsal yaşamının şekillendiği alanlardan biri, hayatını geçirdiği yerdir. Yerin anlamı, hissettirdikleri, değeri; yeri deneyimleyenlerin toplumsal muhayyilesiyle şekillenir. Bireylerin çalışma yaşamları, günlük alışkanlıkları, boş zaman etkinlikleri gibi başlıkların içinde bulunduğu günlük hayat, yerin görünümüleri olan, yaşanan kent ve mekânla, bu kent ve mekânlarda gerçekleştirilen eylemlerle, içinde yaşanan sosyal dünya ile de ilişkilidir. Dolayısıyla yaşanan yerin sosyo-ekonomik durumu ve kimliği de bu deneyimleri etkilemekte ve bireylerin yaşam dünyasında inşa ettikleri anlamı şekillendirmektedir.

Yaşam dünyası, sosyal bilim literatüründe özellikle fenomenolojik bir kavram olarak anlamını bulmakta ve fenomenolojik araştırmaların odaklandığı temel unsur olmaktadır. Turistik bir yerde çiftçi olmak, bu kapsamda fenomenolojik bir deneyim olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada, Antalya'nın batı sahil şeridindeki ilçelerinden biri olan Demre'de çiftçilik yapan bireylerle gerçekleştirilen görüşmelerden hareketle, bir turizm yöresinde çiftçi olmanın anlamı araştırılmıştır.

Çalışmada Antalya ilinin Demre ilçesi, araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Bu seçimin yapılmasında, Demre'nin turizm ve tarım arasında ikili bir kimliğinin bulunması ve bunun Demrelilerce tecrübe edilmesi belirleyici olmuştur. Demre, turistik bir bölge olmanın yanında sera üretimiyle tarımsal ekonomiye de büyük katkı sağlamaktadır. Demre'de turizmle geçimini sağlayanlar olmakla birlikte, Demre'nin yerli halkının temel geçim kaynağı olarak tarım sektörü öne çıkmaktadır. Demre'nin sahip olduğu bu ikili yönün Demre halkı üzerindeki etkilerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Demre'nin bu özelliklerinin bireylerin sosyal yaşantısı açısından ne anlama geldiği ve bir turizm bölgesinde çiftçi olarak yaşamının bireylerin yaşam dünyasındaki karşılığı araştırmanın temel problematiğini oluşturmaktadır. Bu problematikten hareketle nitel bir araştırma tasarlanmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla Demre'de yaşayan 9 çiftçiyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar aracılığıyla oluşturulan veriler, yorumsamacı bir perspektifle değerlendirilmiş ve içerik analizi tekniğiyle yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde Demre'ye dair çalışmanın zeminini besleyen bazı araştırmalar bulunmaktadır. Literatür taramasında incelenen çalışmalar, Demre'yle ilgili olanlar ve çiftçilik ile turizmin kesiştiği çalışmalar olmak üzere iki kısımda özetlenmektedir.

Gülşah Yörük'ün 2010 yılında tamamladığı *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Demre'nin Değerlendirilmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde, Demre'de bulunan Noel Baba Kilisesi, Myra Ören Yeri ve kaya mezarları, batık yeraltı şehri gibi Hristiyanlık inancına yönelik tarihî miras mekânları özelinde bir inceleme gerçekleştirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler arasında gününbirlik turist ziyaretlerinin en az bir günü Demre'de geçirecek şekilde planlanması, buna imkân sunacak turistik hizmetlerin sağlanması, ilgili tarihî yerlerde çevre düzenlemelerinin iyileştirilmesi ve yerel halka yönelik inanç turizmi bilgilendirmesi yapılması bulunmaktadır (Yörük, 2010: 75).

Demre'ye dair sosyal içerikli araştırmalarından biri, "Antalya'da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre Myra Örneği" başlıklı makaledir (Dikici ve Sağır, 2012). Söz konusu araştırmada, bu çalışmada da sorulan temalardan birisi olan Myra özelinde inanç turizmine dair bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. 18 kişiyle yapılan mülakatlar neticesinde elde edilen bulgular arasında, Hristiyanlık'a yönelik bir inanç merkezi olan Myra kaynaklı turizmin ve turistlerin Demrelilerin gözünde ekonomik bir temelde değerlendirildiği; turistlere yönelik yaklaşımın genel Türk toplum değerleri arasında tanımlanan misafirperverlik temelinde olduğu ancak bazı katılımcıların turistleri toplumun ahlakına aykırı olarak gördüğü gibi değerlendirmeler yer almaktadır.

Seda Tezcan'ın "İnanç Turizminin Tanıtılmasına Yönelik Ölçek: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" (2023a) başlıklı makalesinde, inanç turizminde halkla ilişkiler ve tanıtım odağından bir ölçek geliştirmek amaçlanmış, bu doğrultuda Demre'ye inanç turizmi amacıyla gelen turistlere anket uygulanmış ve ölçeğin güvenilirliği test edilmiştir. 400 kişiye uygulanan ölçeğin, Hristiyan turistler için Hac etkinliği olarak gerçekleştirilen Aziz Nikolas Kilisesi ziyaretine yönelik halkla ilişkiler faaliyetleri ve turistlerin tutumlarına dair algıların ortaya çıkarılmasına fayda sağlayacağı belirtilmiştir. Tezcan'ın aynı yıl içinde bu ölçeği kullandığı *İnanç Turizmi Kapsamında Halkla*

İlişkiler Faaliyetlerinin İncelenmesi: Demre Örneği (2023b) başlıklı doktora tezinde, Demre’de inanç turizminin gelişimi için yapılan öneriler arasında halka inanç turizmi ve turistlerle ilgili bilgilendirme yapılması bulunmaktadır.

“Demre’nin Kültür Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi” (Zayım, 2018) başlıklı çalışmada da kültür turizmi açısından Demre’nin mevcut durumu ve bunun gelecekte iyileştirilmesine yönelik öneriler bulunmaktadır. Bu öneriler arasında Demre’nin turizm potansiyeli açısından doğal, kültürel ve tarihî yönlerinin güçlü olmasının yanında kitlesel turizm gibi çevreye zarar verici unsurlara karşı dikkatli olunması ve ekoturizm gibi çevre dostu alternatifler önerilmektedir.

Merve Zayım’ın Mehmet Bayartan ve Mustafa Kahraman’la birlikte 2022 yılında yayımladığı “Değişen Turizm Algısında Kamp/Karavan Turizmi: Demre Örneği” makalesinde ise Demre, alternatif turizm olanaklarından kamping açısından incelenmiş ve bölgenin doğal, tarihî ve kültürel çekici özelliklerine vurgu yapılmıştır. Ayrıca kamp yollarının iyileştirilmesi, bazı kamp bölgelerinin sivrisineklerden arındırılması gibi önerilerde de bulunulmuştur.

Demre’ye dair bir diğer çalışma, Emre Akça’nın 2021 yılında tamamladığı *Aziz Nikolas ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi* adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada Aziz Nikolas’ın kimliği ve manevi değerine dikkat çekilmiş, kilisenin Hristiyanlar için Hac ibadeti kapsamında bir mekân olduğu ve bu yönüyle Demre’nin ve Türkiye’nin inanç turizmine yönelik sosyal ve ekonomik faydalar sağladığı ifade edilmiştir.

Demre’ye dair en güncel çalışmalardan biri olarak Selin Şen tarafından hazırlanan ve Batı Antalya Kalkınma Ajansı’nca 2021 yılında yayımlanan rapor ise Demre’nin hem tarım hem turizm yönüne dikkati çekmekte; bu noktadaki avantajlarını ve risklerini ortaya koymaktadır. Raporla Demre’nin doğal güzelliği ve tarihî kimliğine vurgu yapılmakta, bu noktada bazı uyarılar ve önerilerde bulunmaktadır. Demre’nin kitle turizmi rantına açılmaması, ekolojik turizm olanaklarının güçlendirilmesi söz konusu uyarı ve öneriler arasındadır.

Demre özelinden çıkıp genel olarak bakıldığında literatürde doğrudan çiftçilerin turizme dair farkındalıklarını konu edinen makale sayısı sınırlıdır. Bu noktada iki çalışmaya özel olarak değinmek gerekir. İlki, İsmail Ukav ve Burçin Cevdet Çetinsöz tarafından kaleme alınan “Adıyaman İlinde Çiftçilerin Tarım Turizmi Üzerine Algılamaları” (2015) başlıklı makaledir. Adıyaman ili ve ilçelerine bağlı 33 köyde 132 kişiye uygulanan anketten elde edilen veriler üzerine kurulu olan çalışmada, çiftçilerin tarım turizmine ekonomik fayda özelinde baktıkları, ayrıca tarım turizminin çevreye herhangi bir olumsuz etkisinin olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir. İkinci makale ise “Tarım Turizminin Gelişim Potansiyeline Yönelik Çiftçilerin Tutumlarının Araştırılması” (2020) başlığıyla Gözdegül Başer tarafından yazılmıştır. Gazipaşa (Antalya) ilçesinde çiftçilerle gerçekleştirdiği görüşmeleri esas alan Başer, genel anlamda çiftçilerin tarım turizmine yönelik tutumlarının olumlu olduğunu, ancak bahçelerin düzenlenmesi, yol, internet, tuvalet gibi altyapı çalışmalarının tamamlanması, ilave arazilerin devreye sokulması için maddi desteğe ihtiyaç duyduklarını söylemektedir. Ayrıca Gazipaşa’da tarım turizminin gelişebilmesi için “bilgi paylaşımı, eğitim, tanıtım, acentelerle iletişim, koordinasyon” gibi konularda organizasyon eksiklikleri bulunduğu da vurgu yapmaktadır.

Belli bir meslek grubuna odaklanmak yerine bir yerde yaşayan halkın genelini çalışmaya dâhil eden yayınlar ise çoğunlukla tezlerden oluşmaktadır. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi’nde yerel halkın turizme bakışını konu edinen çok sayıda lisansüstü tez bulunmaktadır. Bu tezlerde incelemeye tabi tutulan “turizm” kelimesi; “ekolojik turizm, gastronomi turizmi, inanç turizmi, kırsal turizm, kış turizmi, kültür turizmi, sağlık turizmi, spor turizmi, tarım turizmi ve yayla turizmi” olmak üzere turizmin pek çok dalını kapsamaktadır. Söz konusu çalışmalara detaylı bir şekilde bakıldığında, yerel halkın turizm algısı ve turizmin gelişimine yönelik tutumlarını ortaya koymak için şu yerleşim birimlerini kapsayan lisansüstü tezlerin hazırlandığı görülmektedir: Adana, Adıyaman, Alanya (Antalya), Antalya, Ayder (Çamlıhemşin/Rize), Belek (Serik/Antalya), Beypazarı (Ankara), Beyşehir (Konya), Bilecik, Bingöl, Bitlis, Boğazkale (Çorum), Bozcaada (Çanakkale), Burdur, Büyükkada (İstanbul), Demirköy (Kırklareli), Demre (Antalya), Dereiçi (Savur/Mardin), Diyarbakır, Edirne, Edremit (Balıkesir), Efes (Selçuk/İzmir), Eğirdir (Isparta), Elazığ, Erdek (Balıkesir), Erzurum, Eskişehir, Giresun, Gölyazı (Nilüfer/Bursa), Haymana (Ankara), Isparta, İbradı (Antalya), Kalecik (Ankara), Kapadokya (Nevşehir), Karaman, Kastamonu, Kepez (Antalya), Kırklareli, Konya, Konyaaltı (Antalya), Kuşadası (Aydın), Kuyucak (Keçiözü/İsparta), Malatya, Manavgat (Antalya), Manisa, Mardin, Marmaris (Muğla), Mazı (Bodrum/Muğla), Mersin, Midyat (Mardin), Mordoğan (Karaburun/İzmir), Mudurnu (Bolu), Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Ortaca (Muğla), Perşembe (Ordu), Rize, Safranbolu (Karabük),

Seferihisar (İzmir), Serik (Antalya), Sivas, Sivrihisar (Eskişehir), Şanlıurfa, Şirince (Selçuk/İzmir), Tekirdağ, Trabzon, Tunceli, Zeytinli (Edremit/Balıkesir). Listede en çok geçen illere bakıldığında Antalya'nın 9, İzmir ve Muğla'nın ise 4'er farklı yerleşim yerinin bu tezlerde araştırma alanı olarak seçildiği görülmektedir. Bu arada literatürde, bu tezlerden üretilerek yayımlanmış çok sayıda makale ve bildiriye de rastlamak mümkündür. Lakin bu tezler ile onlardan üretilen makale ve bildirileri kısa kısa da olsa tanıtmak bir makalenin boyutunu aşacağı için, burada ilgili yayınların merkeze aldıkları yerleşim yerlerinden ismen bahsedilmekle yetinilmiştir. Bahse konu olan lisansüstü tezler içerisinde çiftçilerden elde edilen verileri öne çıkaran tek çalışma, Meltem Merkez tarafından hazırlanan *Yerel Halkın ve Çiftçilerin Kırsal Turizm Üzerine Algılarının İncelenmesi: İzmir-Karaburun, Mordoğan Örneği* (2019) başlıklı tezdur. Mordoğan (Karaburun/İzmir) beldesinde yaşayan yerel halk ve çiftçilerle yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler ile araştırma bölgesinde faaliyet gösteren kırsal turizm paydaşlarıyla yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, tezin ana materyalini oluşturmaktadır. Meltem Merkez'in ulaştığı verilere göre yerel halk, çiftçiler ve paydaşlar; kırsal turizmin doğal, kültürel ve tarihî kaynakların korunmasını sağlayacağını, turistlerin yöreye gelmesiyle esnafın ve halkın kazanç elde edeceğini, bu vesileyle bölgede yerel ortaklıkların ve işbirliğinin artacağını, yörede yaşayan gençlerin ve kadınların sosyal yaşama katılımlarının teşvik edileceğini düşünmektedirler.

Özellikle Demre'ye dair çalışmaların sağladığı zemin ve ortaya çıkan literatür boşluğu, turizmle birlikte tarımla ilgili toplumsal meselelerin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, bu çalışmada Demre'deki çiftçilerin günlük yaşantısına ve turizme bakışına odaklanılmıştır.

3. TEORİK BAZI İZAHATLAR

Çalışmada fenomenolojik bir deneyim olarak değerlendirilen "turizm bölgesinde çiftçi olmak", Demre'de katılımcıların deneyimlediği günlük yaşam özelinde bir alanı araştırmaya açmaktadır. Çalışmada Demre'nin tarım ve turizm kimliğine odaklanıldığından, seracılık ve turizm verilerin oluşturulduğu ve yorumlandığı ana eksenler olmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların çiftçilik yaşantıları üzerinden Demre'deki yaşamları ve turizme bakışları konu edinilmiştir. Dolayısıyla çalışmada Demre özelinde çiftçilik ve turizm algısı incelenmiştir. Bu bağlamda turizm sosyolojisi bağlamında kısmi bir tartışma alanı da açılmıştır.

Turizm sosyolojisi, turizmin toplumsal anlamına odaklanan, bu çerçevede turizmin toplumsal etkileri, ekonomik, fiziksel/çevresel ve sosyokültürel etkileri, turist eğilimleri ve tipleri, turist-yerli halk etkileşimleri, turist-görevli ilişkileri gibi başlıkları konu alan bir alt disiplindir (Güler, 1978; Doğan, 2004; Avcıkurt, 2009). Turizm sosyolojisi bağlamında farklı turizm çeşitleri ve turist-yerli etkileşimleri kısmen çalışmaya dâhil edilmiştir. Deniz turizmi, yayla/dağ turizmi, inanç ve tarih turizmi, sağlık turizmi ve tarım turizmi oluşturulan veriler bağlamında karşılık bulan turizm çeşitleri arasındadır. Demre'de örnekleri görülen yahut görülebilecek turizmin farklı tipleri katılımcıların deneyimleri ve yorumları çerçevesinde çalışmaya dâhil edilmiş; ilgili bölümlerde ve çalışmanın sonuç bölümünde bu konulara ilişkin bazı değerlendirmeler ve öneriler sunulmuştur. Turizme ait bu alt başlıklar bulgu ve yorumlama kısmında tanıtılarak oluşturulan verilerle ilişkisi kurulmuş ve tartışılmıştır.

Demre idari değil toplumsal bir ölçekte kent olarak deneyim alanı sunmaktadır. Kent ve köy, yerleşim birimi olarak iki farklı birim şeklinde kabul edilmekle birlikte, köy ve kent verili ve tamamen karşıt özelliklere haiz ideal tipler olarak kabul edilmemiştir. Bu çalışmada geçen kent, köy olmayan bir yerleşim birimi olarak düşünülmeyle beraber çalışmamızda katı ve keskin bir köy/kır hayatı karşıtlığı inşa edilmemiştir. Zira köy ve kentin özellikleri, onlara atfedilen/yüklenen anlamlar değişebilmekte yahut benzeşebilmektedir. Demre özelinde tarımsal üretimle birlikte turizmin de oluşu, kırsallığın ve kentselliğin bir arada deneyimini mümkün kılan bir yaşantı sunmaktadır.

İnsanlığın doğadaki yerleşimi, yerleşme coğrafyası açısından kır yerleşimi ve şehir yerleşimi olarak iki ana eksenle değerlendirilebilmektedir (Akova, 2019: 88). Temel geçim kaynağını doğadan, yani tarım ve hayvancılıktan sağlama kır yerleşiminde görülürken, doğal coğrafi ortam üzerine inşa edilen yapay unsurlar aracılığıyla süregiden yaşam şehir coğrafyasında deneyimlenmektedir. Turizm gibi şehir yerleşimine dönük bir faaliyete sahip olmanın yanında seralar özelinde kırsal yerleşim, Demre şehir coğrafyası bağlamında görülmektedir. Öte yandan Demre turizminin önemli bir kısmı da deniz üzerinden sağlandığı için, Demre'nin doğal unsurları Demre'deki yaşantıyı önemli ölçüde belirlemektedir.

Çalışmada verilerin yorumlanmasında ilgili yerlerde kent sosyolojisiyle ilgili kavramlar ve kuramlara yer verilmiştir.

Kent ve günlük yaşam¹, katılımcıların gözünde yapılan işle doğrudan bağlantılı olmakta ve bu eksende şekillenmektedir. Günlük hayat, “hayatın bir günden başlayarak genişleyen zaman birimi boyunca, failerin amaç ve değer yönelimli olarak kendileri ya da bir başkası için fayda üretmek üzere çalıştıkları, kesintili olduğu kadar süregelen, tekrarlı olsa da sıradanlaşmaya dirençli veçesi ve hayatın günbegün inşa edildiği en temel parçası” olarak tanımlanmaktadır (Kurtuluş, 2023: 419). Buradaki tanımdan hareketle, katılımcıların Demre’deki günlük hayatları önemli görülerek çalışmaya konu edilmiştir.

Bu kısımda belirtilen kavramlarla ilgili tanımlar ve tartışmalar, çalışmanın bulgular ve yorumlama kısmında yer aldığından tekrara düşmemek ve makale sınırlarını aşmamak adına burada detaylı bir teorik tartışmaya yer verilmemiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma nitel araştırma yöntem ve teknikleri kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın tasarlanmasında, araştırma deseninin seçilmesinde, örneklemin belirlenmesi, veri oluşturma ve veri analiz yöntemleri gibi aşamalarda ve etik hususlarda nitel araştırma yöntem ve tekniklerine uygun bir süreç izlenmiştir.

4.1. Araştırmanın Takvimi

Bölgeye yaklaşık 30 yıldır yapılan turistik ziyaretler neticesinde oluşan ilgiyle araştırma konusuna dair bir merak uyanmıştır. 2022 yılı yaz aylarında sahaya dair ön araştırma yapılmış, katılımcılara ulaşmayı sağlayacak muhtemel araçlarla iletişime geçilmiş ve katılımcı adaylarına ön bilgilendirme yapılmıştır. Sahaya dair söz konusu ön araştırma sürecinin tamamlanmasının ardından resmî etik kurul izni alma aşamaları başlatılmıştır. Çalışma kapsamındaki görüşmeler, 31.10.2022 tarihli resmî etik kurul onayının çıkmasının ardından 2023 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Demre’de gerçekleştirilmiştir.

4.2. Etik Hususlar

Sosyal araştırmalarda etiğe ilişkin beş ana nokta; kamunun bilgi edinme hakkı, araştırmacının gerçeği arama ve yansıtma hakkı, bireyin mahremiyet ve güvenlik hakkı, bireylerin onay verme veya onayı geri çekme hakkı, araştırmacının rolü unsurlarına odaklanmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 174-175). Çalışmada bu unsurlar gözetilmiş ve sürecin bütün aşamalarında etik hususlara riayet edilmiştir.

Bu çalışma saha araştırması verilerine dayanmakta olup araştırmaya başlamadan önce bağlı bulunulan kuruma başvurularak kurumun sorumluluğundaki Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’na araştırma öneri raporu sunulmuştur. Kurulun incelemesinin ardından yazılı onay alınmış, bu onay dâhilinde çalışmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında ulaşılan katılımcılara araştırmaya dair hem sözlü olarak bilgi verilmiş hem de gönüllü katılım formu iletilerek kendilerinin yazılı onamı alınmıştır. Katılımcılara aktarılan bilgiler arasında araştırma amacının açıklanması ve kısa tanıtımıyla birlikte katılımcıların hangi amaçla araştırmaya dâhil edildikleri, kendileriyle görüşmenin ne şekilde ve hangi uzunlukta gerçekleşmesinin planlandığı, kendileri aracılığıyla oluşturulan verilerin nasıl kullanılacağı, kimliklerinin gizli tutulacağı, istedikleri anda çalışmadan çekilebilecekleri ve çalışmaya katılım onaylarını geri çekebilecekleri yer almaktadır. Tüm bu hususların açık biçimde yazıldığı ve katılımcılar tarafından onaylanan gönüllü katılım formları yalnız ihtiyaç halinde araştırmacının ulaşacağı şekilde arşivlenmiştir. Katılımcılara kabul etmeleri halinde ses kayıt cihazıyla görüşmelerin kayıt edileceği, istemedikleri durumda kullanılmayacağı, ses kaydına başlandığı durumda istedikleri anda kaydın durdurulacağı ve istemezlerse kayıt alınsa dahi kayıttaki bilgilerin kullanılmayacağı açıkça anlatılmıştır. Tüm katılımcılar ses kaydının alınmasını kabul etmiş olup ek olarak saha gözlem notları da tutulmuştur. Görüşme sırasında ve sonrasında katılımcılara sorulara verdikleri cevaplar ihtiyaç duyulduğunda teyit ettirilmiş, bazı cevaplar farklı sorularla kontrol edilmiş ve cevaplardan oluşturulan veriler desteklenmiştir. Katılımcılara, araştırma bulguları raporlanıp yayımlandığında kendilerinin haberdar edileceği bilgisi de verilmiştir.

1 Çalışmada, literatürde yaygın olarak yer alan “gündelik hayat” yerine “günlük hayat” terimi bilinçli olarak tercih edilmiştir. İngilizce yazında everyday life (gündelik hayat) ve daily life (günlük hayat) şeklinde bu ayrım yer almaktadır. Konuya ilişkin detaylı bir tartışma için bkz. Kurtuluş, 2023.

4.3. Geçerlik ve Güvenilirlik Stratejileri

Bilimsel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, bulguların doğruluğu ve inanılabilirliğiyle ilgili olup büyük önem taşımaktadır. Geçerlik, araştırmada belirlenen amaca yönelik uygun bir araştırmanın gerçekteleşmesi ve araştırma sonuçlarının doğruluğu; güvenilirlik ise araştırma tekrarlandığında bulguların yinelenebilir olup olmadığı ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255; Gökçe, 2019: 85).

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik denetlemeleri çeşitli testlerle ölçülüp sayısal olarak aktarılabilirken nitel araştırmaların doğası gereği bu noktada sayısal veriler yerine alınabilecek önlemler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255). Bu araştırmada da nitel araştırmaların felsefesine uygun geçerlik ve güvenilirlik stratejilerinden bazıları kullanılmıştır. Creswell (2019: 195), nitel araştırmalarda yorumların doğruluğunu değerlendirmek için çoklu geçerlik yöntemlerini kullanmayı önermektedir. Bu çalışma özelinde araştırmacı rolünün belirtilmesi ve düşünömsellik, üçgenleme (triangulation), akran ve uzman (hakem) incelemesi, katılımcı teyidi, ortamda gözlemci bulundurma stratejileri kullanılmıştır.

Araştırmacı düşünömselliği (Creswell ve Miller, 2000: 127); araştırmacının ön yargılarını, sosyal, kültürel ve tarihsel etkilerin araştırmaya olası etkilerinin farkındalığı gibi unsurları kapsamaktadır. Bu çalışmada araştırmacı, Demre ilçesini turistik ziyaretleri vesilesiyle tanımaktadır. Bu tanışıklığı katılımcılara aktarılmış, bu aktarımın katılımcılardaki etkisi gözlenmiştir.

Üçgenleme (triangulation), farklı kaynaklardan (görüşme bilgileri sunan farklı katılımcılar, farklı araştırmacılar, farklı teoriler vs.) kanıt toplayarak veri oluşturmak yoluyla araştırmanın doğruluğunun teyit edilmesi olarak ifade edilebilir (Creswell, 2019: 195). Çalışmada bu amaçla farklı yaşlardan, farklı cinsiyetlerden katılımcılarla görüşölmüş, yorumlamada farklı teorilerden destek alınmış ve görüşmelerden oluşturulan veriler dışında farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler de kullanılmıştır. Bu kaynaklar arasında belediye ve kaymakamlık gibi resmî kurumların web sayfalarından elde edilen veriler bulunmaktadır.

Çalışmada, görüşmeler esnasında sorulara verilen cevaplar katılımcılara tekrarlanarak teyitleri alınmıştır. Ayrıca bazı katılımcılara görüşmelerden sonra ulaşım sağlanarak verilere dair doğrulama yapılmıştır. Katılımcı teyidi, geçerliği sağlamadaki etkinliğine ek olarak görüşmelerde araştırmacı ile katılımcılar arasında temalara ve anlamlara dair uzlaşı sağlanmasını, kod ve anlam doygunluęuna² ulaşıldığından emin olunmasını mümkün kılmıştır.

Araştırma, akran bir diğer araştırmacının değerlendirmesine sunulmuştur. Ayrıca uzman hakemlerin incelemesine de müracaat edilmiş ve onların önerileri doğrultusunda araştırma metninde düzenlemeler yapılmıştır.

Araştırmada bazı katılımcılara ulaşmayı sağlamada aracı kişilerden destek alınmıştır. Görüşmelerde özellikle katılımcıların seradaki üretim sürecine dair anlatımlarındaki bazı teknik terimleri (dolama, fisil atma vs.) araştırmacıya açıklamada ortamda bulunan gözlemci destek sağlamıştır. Ek olarak ağız farklılığından dolayı bazı katılımcıların soruları anlamasında ve cevapları aktarmasında gözlemciden destek alınmıştır. Gözlemci, katılımcılara yönelik yönlendirici bir müdahalede bulunmamıştır.

4.4. Araştırmacının Rolü ve Konumsallığı

Saha araştırmalarında ve nitel araştırmalarda araştırmacının rolü, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Araştırmacı, araştırma sürecinden ve araştırmaya katılan tüm kişilerden sorumlu olup süreçte oluşabilecek riskler konusunda dikkatli olmalı ve her aşamada araştırma etiğine uygun davranmalıdır (Kümbetoğlu, 2012: 176-177).

Araştırmacı, her konuya kendi ön bilgisi ve ön yargısı penceresinden yaklaşmakta, ancak aynı zamanda açıklık ilkesi gereğince başkalarının görüşlerine ve fikirlerine açık olma, kendi görüşlerinin ve ön yargılarının farkına varma ve sorgulama zorunluluğunu taşımaktadır (Gökçe, 2019: 117-118). Bu farkındalık ve sorgulama, araştırmacının konumsallığı olarak ifade edilebilecek bir zemine yöneliktir. Araştırmacının kimliği, cinsiyeti, ideolojik-politik

² <https://www.youtube.com/watch?v=75onXR6NeUI&t=303s>, Erişim tarihi: 13.01.2024.

duruşu, bağlı olduğu epistemik cemaat gibi unsurları içine alabilen konumsallığı, Kaçar Tunç'un (2020) da dikkat çektiği gibi, düşünümsel (refleksif) bir durumdur. Araştırmacının araştırma sürecinin başındaki ve içindeki konumu bazı açılardan (etnik kimlik, cinsiyet gibi) verili olmakla birlikte, bizzat araştırmacının kendisi tarafından bu konunun farkında olmak, bulgular üzerindeki etkisini kontrol altında tutmak söz konusu düşünümsellik bağlamındaki eylemsel araçlar arasında yer almaktadır. Bilimsel bir yolculuk olarak araştırma süreci ve nitel araştırma deneyimi, düşünümsel bu bakış doğrultusunda yalnızca ortaya çıkan veriler açısından değil, verinin oluşturulma süreci açısından da verimli bir deneyim olmaktadır.

Bu çalışmada araştırmacı, araştırma bölgesinden uzakta yaşamakta ve araştırmaya konu edilen katılımcıların çalıştığı sektörden farklı bir sektörde çalışmaktadır. Bunlarla birlikte araştırmacının bölgeyle yaklaşık 30 yıllık tanışıklığı bulunmaktadır; yaz tatilleri, kış tatilleri gibi farklı dönemlerde bölgeye gelmiş olup bölgenin özellikle turizmle ilişkisinden, siyasal süreçlerinden kabaca haberdardır. Bu bakımdan araştırmacı, araştırmada hem kısmen "içeriden" hem de "dışarıdan" bir pozisyon yüklenmiştir. Demre'yi tanımak açısından "içeriden" olan konum, Demre'li olmamak, çiftçi olmamak, sürekli Demre'de yaşamamak açısından "dışarıdan" olmak şeklinde tezahür etmektedir.

Çalışma fenomenolojik bir desene dayandığından araştırmacının ön yargılarının, deneyimlerinin vs. askıya alınmasının gerekliliği daha özel bir önem taşımaktadır. Bu noktada Demre'yi tanıyor olmaya rağmen çiftçilik ve çiftçinin gözünden turizm aşına olunan bir durum değildir. Araştırmacının meslek ve deneyim bakımından katılımcılarla ortaklığı bulunmamaktadır; katılımcıların gözünde araştırmacı "bölge yerlisi" ya da "hemşehri" değil, "yerli turist" konumuna yakın bir mesafede kabul edilmiştir. Demre'yle olan 30 yıllık tanışıklığından ötürü, katılımcıların gözünde araştırmacı diğer "turist"lerden ayrıştırılmış, "yabancı" ve "yerli" arasında bir konuma yerleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında Demre'ye dair unsurlarda "siz bunu hatırlarsınız, siz bunu duymuşsunuzdur" şeklindeki ifadeler, bu konumu işaret etmektedir. Bununla birlikte araştırmacının bölge yerlilerinden olmadığı; deniz, turizm gibi temalar özelinde "size göre deniz..." ve seracılık özelinde "siz bunu bilmezsiniz" gibi ifadeler ışığında yabancılaştırıldığı ve farklı olarak konumlandırıldığı da anlaşılmıştır.

4.5. Araştırma Problematığı

Nitel araştırmaların tercih edilme sebebinde Creswell (2020: 48-49), bir grup veya evreni çalışma, kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri belirleme veya susturulmuş sesleri duyma ihtiyacından doğan, bir problem veya konunun keşfedilmesi gerekliliğini işaret eder. Bu ihtiyaçtan hareketle bu çalışmada turistik bir bölge olan Demre'de yaşayan ve çiftçilik yapan bireylerin günlük hayat sorunsalı ve Demre'ye yükledikleri anlam problem edinilmiştir. Demre'nin hem turizm hem tarım bölgesi oluşu örneğindeki ikili yapısı, odaklanılan fenomenin çiftçiler örnekleminde açığa çıkarılmasına olanak tanımaktadır.

Fenomenolojik araştırmalarda, katılımcıların deneyimlerinin olduğu bağlam araştırılmaktadır (Creswell, 2019: 265). Bu araştırmanın odağı, çiftçilik yapan Demrelilerin Demre'deki günlük hayatları ve Demre'yi anlamlandırmaları üzerinedir. Nitel araştırmalar toplumsal gerçekliğin derinliğine odaklandığı için, araştırmanın problematığı anlamın üretildiği bağlam(lar)ı ortaya çıkarmak üzerinedir. Bu sebeple nitel araştırmalara "ne" ve "nasıl" gibi sorular ekseninde başlanır (Creswell, 2020: 140) ve araştırma problematığı bu ekseninde şekillendirilir. Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, çiftçilerin Demre'deki günlük hayat deneyimlerinin nasıl olduğu üzerinedir. Bu bağlamda katılımcılara Demre'deki günlük hayat deneyimlerinin, Demre'ye yükledikleri anlamların, turizme bakışlarının neler olduğu sorulmuştur. Günlük hayatlarını "sera dönemi" ve "boş/sera dışı dönem, tatil dönemi" şeklinde sınıflandırarak anlatmalarının ardından bu soru, "sera dönemi" ve "sera dışı dönem" şeklinde iki ayrı soru olarak sorulmuş ve her birine verdikleri cevaplardan hareketle görüşme formunda yer alan sorulara ek olarak görüşmeler esnasında anlık sorular üretilmiştir.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Nitel araştırmalar, sınırlandırılmış bir alandan derinlemesine veri oluşturma ve bu verilerin yorumlandığı araştırmalardır. Bu çalışma, Demre ilçesiyle ve bu ilçede ikamet edip seracılık yaparak geçimini sağlayan katılımcılarla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen veriler, görüşülen katılımcılar vasıtasıyla oluşturulan verilerle sınırlı olup evrensel genelleme iddiası taşımamaktadır. Bununla birlikte katılımcılarla benzer sosyal alanlarda yaşayanlar özelinde temsili bir genellemeye sahip olduğu söylenebilir.

4.7. Araştırma Yaklaşımı ve Deseni

Nitel araştırmalar, bilgiye ve toplumsal gerçekliğe ulaşma açısından farklı paradigmalara göre inşa edilmektedir. Söz konusu paradigmlar ise gerçekliğin doğasını sorgulamaya açan ontolojik, bilen ve bilinen arasındaki ilişkiyi sorunsallaştırarak gerçekliği nasıl bildiğimizi araştırmaya açan epistemolojik, dünyaya ilişkin bilgiyi nasıl elde ettiğimize odaklanan metodolojik bağlam olmak üzere üç temel unsura dayanmaktadır (Denzin ve Lincoln, 1998: 185-186). Bu çalışma yorumsamacı paradigma ışığında tasarlanmış fenomenolojik bir araştırmadır.

Yorumlayıcı yaklaşım, köklerini Wilhelm Dilthey ve Max Weber'den alan, insanların günlük yaşam bilgisinin anlaşılmasına odaklanan; kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduklarına ve sürdürdüklerine dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarındaki toplumsal olarak anlamlı eylemlerinin gözlemlenmesi ve kaydedilmesi yoluyla yapılan sistematik analizdir (Neuman, 2012: 130-131). Yorumlayıcı yaklaşımın vücut bulduğu araştırma tiplerinden birisi de fenomenolojik araştırmalardır.

Fenomenoloji, bütün nitel araştırmalar üzerinde etkiye sahip bir felsefe olarak algılanmakla birlikte, fenomenolojik araştırmalar kendi özel yönetsel stratejileri ve odak noktası bulunan bir nitel araştırma yaklaşımı olarak kabul edilmektedir (Merriam, 2013: 25-26). Fenomenolojik araştırmalar, aynı fenomeni deneyimleyen katılımcıların deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu tip çalışmalarda, araştırma probleminin fenomenolojiye uygunluğuna karar verilerek çalışmanın ilgili olduğu fenomen belirlenmektedir (Creswell, 2020: 83). Fenomenolojik sosyoloji, günlük hayatı/ yaşam deneyimini çözümler, tanımlar; günlük hayata dair anlamların inşa edilmesini problem edinerek bu yönüyle pozitivist metodolojiye ilişkin eleştirilerin bir parçası olarak değerlendirilir (Abercrombie, Hill ve Turner, 2006: 291). Araştırmacı tarafından ilgili deneyimin paranteze alındığı, yani bu alanlara dair anlam ve değer yüklü önceki farkındalıkları dışarıda bırakarak yapılan analiz, deneyimi ve anlamı deneyimcilerin gözünden yalın haliyle anlamayı amaçlar. Bu çalışmada Demre gibi turistik bir ilçede yaşamak ve çiftçilik yapmak fenomenolojik bir deneyim olarak kabul edilmiş ve katılımcıların bu deneyimi konu edilmiştir.

Toplumsal aktörlerin günlük hayatta ve toplumsal dünyada edindikleri tecrübelerden hareketle oluşturduğu toplumsal inşalar, sosyal bilim araştırmacısı tarafından sosyolojinin bilimsel ilkelerine göre keşfedilir, incelenir ve toplumsal aktörün inşası üzerinden yükselen ikinci bir inşa olarak açıklanır (Schütz, 2018: 306). Fenomenoloji (olgubilim) araştırmalarında veri analizi, bu tip yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir ve bu sebeple görüşmeler, başlıca veri oluşturma kaynağı olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 74-75).

Bu çalışmada yorumlayıcı fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmanın bir çeşidi olan yorumlayıcı fenomenoloji, araştırmacının ön bilgisinden ve kuramın rehberliğinden faydalandığı, konumlandırılmış bir özerkliği kabul eder³.

4.8. Örneklem Tekniği

Çalışmada amaçlı örneklem tekniğine göre örneklem belirlenmiş ve bu kapsamda katılımcılara ulaşılmıştır. Belirli bir amaçla veya odaklanılan konuyla ilgili olarak, çeşitli yöntemler aracılığıyla belirli kriterlere uyan olası tüm örnekleri seçerek örneklemin önceden düşünülüp belirlendiği bir teknik olan amaçlı örneklem tekniği, çoğunlukla nitel araştırmalarda tercih edilen olasılıklı olmayan örnekleme teknikleri arasındadır (Neuman, 2012: 320-321; Punch, 2014: 183). Bu kapsamda çalışmada Demre'de yaşayan, çiftçilikle uğraşan bireyler örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Örneklem içinde maksimum çeşitlilik sağlanmaya çalışılarak farklı yaş gruplarından, farklı cinsiyetlerden bireyler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Fenomenolojik araştırmalarda çalışmaya dâhil edilen bireylerin 3-15 kişi arasında değişebileceği ifade edilmektedir (Creswell, 2019: 265). Araştırmanın problematiği dâhilinde sorulan sorular, oluşturulan veriler, analiz ve yorumlamaya bağlı olarak örneklem büyüklüğüne karar verilmiş (Merriam, 2013: 79), bu kapsamda 9 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde veri tekrarları başladığı, kod ve anlam doyumuna ulaşılarak veri doygunluğuna erişildiği noktada görüşmeler sonlandırılmıştır.

³ Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=BK__jKHC1rI&t=2965s, Erişim tarihi: 13.01.2024.

4.9. Veri Oluşturma Tekniği

Amaçlı örneklem tekniğine göre ulaşılan bireylerle yarı-yapılandırılmış görüşme formu üzerinden mülakatlar/derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 30 dakika ile 90 dakika aralığında gerçekleştirilen görüşmelere gönüllü katılımcıların rızasıyla başlanmış ve veri doygunluğuna ulaşıldıktan sonra görüşmeler bitirilmiştir. Görüşme yapılan kişiler isimleri gizlenerek “katılımcı” adı altında kayıt altına alınmış ve her biri, veriler işlenirken numaralar verilerek kodlanmıştır. Görüşmeler esnasında ortamda bulunan gözlemci, katılımcıların aktardığı bilgilere dair ihtiyaç durumunda araştırmacıya açıklamalarda bulunmuş, katılımcıları ya da araştırmacıyı yönlendirmemiştir.

Çalışma için önceden hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu rehber olarak kullanılmış, görüşmeler esnasında görüşmenin içeriğine göre yeni sorular oluşturularak katılımcılara yöneltilmiştir.

4.10. Katılımcıların Belirlenmesi ve Katılımcılara Erişim

Çalışmada, amaçlı örneklem tekniğine göre belirlenen özelliklere uygun katılımcılar tespit edilmiş ve rızaları gözetilerek çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Bu katılımcılara, önceden irtibat kurulan bazı tanıdıklar ve araçlar vasıtasıyla ulaşılmıştır. Örneklem grubu olarak Demre’de yaşayan ve serada çiftçilik yapan bireyler seçilmiştir. Amaçlanan örnekleme uygun ve bu özelliklere sahip katılımcılara araçlar vasıtasıyla ulaşılmış, çalışma kendilerine anlatılmış ve kabul edenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bağlı bulunulan kurumun etik kurulundan alınan izin çerçevesinde hazırlanan gönüllü katılım formu (araştırmacı onam formu) katılımcılara iletilmiş ve yazılı onayları alınarak görüşmeler kendilerinin tercih ettiği mekânlarda gerçekleştirilmiştir.

4.11. Katılımcı Listesi

Araştırma kapsamında ikisi kadın yedisi erkek olmak üzere toplam 9 kişiyle görüşme yapılmıştır. Katılımcıların tümü Demreli ve çiftçidir. 2’si hariç (K.5 ve K.9) geri kalanların hepsi yaşamının tümünü Demre’de geçirmiştir. Bahse konu olan 2 kişi ise birkaç yıllık ara hariç hep Demre’de yaşamıştır ve araştırmanın yapıldığı zaman Demre’de yaşamaya devam etmektedir. K.5 lise eğitimi sırasında ve kısa bir süre meslek hayatında, K.9 ise üniversite eğitimi sırasında Demre dışında ikamet etmiştir. Katılımcılara dair diğer bazı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1: Katılımcılara Dair Bilgiler

	Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Hane İçi Kişi Sayısı
K.1	59	Erkek	Evli	Lise mezunu	Eşi ve çocuğuyla beraber 3 kişi
K.2	63	Erkek	Evli	İlkokul mezunu	Eşiyle beraber 2 kişi
K.3	36	Erkek	Evli	Lise mezunu	Eşi ve 3 çocuğuyla beraber 5 kişi
K.4	63	Kadın	Evli	İlkokul 5’ten terk	Eşiyle beraber 2 kişi
K.5	67	Erkek	Evli	Lise (öğretmen lisesi) mezunu	Eşi ve çocuğuyla beraber 3 kişi
K.6	57	Kadın	Evli	Lise terk	Eşi ve çocuğuyla beraber 3 kişi
K.7	41	Erkek	Evli	Lise mezunu	Eşi ve 2 çocuğuyla beraber 4 kişi
K.8	67	Erkek	Evli	İlkokul mezunu	Eşiyle beraber 2 kişi
K.9	25	Erkek	Bekâr	Üniversite (yüksek lisans) mezunu	Kardeşi, anne ve babasıyla beraber 4 kişi

4.12. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Çalışmadan elde edilen veriler yorumsamacı bir perspektiften ele alınmış, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Verilerin analizinde herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamıştır. Katılımcıların Demre’deki günlük hayatları ve çiftçi kimlikleri temelinde Demre’ye, turizme, çiftçiliğe vs. yükledikleri anlamlar ve deneyimler sorgulanmış; bu anlamlar içerik analizi tekniği ile fenomenolojik olarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

İçerik analizi, nitel ve nicel araştırmalarda kullanılabilen bir veri analiz tekniğidir (Gökçe, 2019). Metinler, dokümanlar, görüşmeler gibi birçok yazılı unsur, içerik analizinin kullanılabilacağı veri kaynaklarıdır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde mülakat verilerinin yorumlanmasında kullanılmıştır.

Görüşmelerden oluşturulan veriler deşifre edildikten sonra kodlanmış ve temalara ulaşabilmek amacıyla kategorilere ayrılmıştır. Doğru temalara ulaşabilmek ve verileri doğru yorumlayabilmek adına kodlama işlemi birkaç kez gerçekleştirilmiş, veriler tekrar gözden geçirilerek ve tekrar kodlanarak kategoriler oluşturulmuştur⁴. Oluşturulan kategorilerden temalara ulaşılmış ve bu temalar altında bulgular yorumlanmıştır.

İçerik analizinde, oluşturulan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanmakta; bu amaçla betimsel analizde özetlenen yorumlar daha derin bir analize tabi tutularak oluşturulan veriler önce kavramsallaştırılmakta, ardından ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmekte ve veriyi açıklayan temalar saptanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227).

İçerik analizi tekniğinde, genel uzlaşa bulunan içerikler araştırmaya dâhil edilir ve üzerinde uzlaşa sağlanmayan içerikler araştırma dışında tutulur (Gökçe, 2019: 85). Çalışmada görüşmelerden oluşturulan veriler, bu çerçevede analiz edilmiş; katılımcıların yüklediği anlamlar, ortak ve benzer anlamların yüklendiği temalar temelinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Elde edilen verilerde fenomenolojik ayıklama yapılmış ve temalarla örtüşmeyen veriler dışarıda bırakılmıştır.

Temalar ve kategoriler oluşturulurken ve yorumlanırken bazı kuramsal yaklaşımlardan destek alınmıştır. Bunlar özellikle turizmle ilgili sınıflandırmalarda kullanılmış, turizm teorilerinde yer alan turizm tipleri, verilerle örtüşükleri oranda kullanılmış ve başlıklar buna göre oluşturulmuştur.

4.13. Saha Notları ve Sahadaki Deneyimler

Görüşmeler katılımcıların tercihleri ışığında ikamet ettikleri evlerde yahut bölgedeki kafelerde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların evlerinin görüşme mekânı olarak tercih edildiği durumlarda ortam olarak ev içi ile ev dışı (bahçe, balkon) kullanılmıştır.

Görüşmeler yaz aylarında gerçekleştirildiği için turizm deneyimi aktif olarak gözlenebilmiş ve katılımcılara bu çerçevede sorular yöneltilmiştir. Çalışma zamanı, katılımcıların aktif olarak serada üretim yapmadığı ve seraya sınırlı olarak gittiği, zamanlarını gönüllü olarak araştırmacıyla paylaşabildikleri bir dönemdir.

Görüşmelerin samimi ve rahat bir ortamda gerçekleştiği, katılımcıların görüşmelere istekle ve ilgiyle katıldıkları gözlemlenmiştir.

Sahadaki görüşmeler esnasında görüşme notları tutulmasının yanında katılımcıların onayıyla ses kaydı alınmış, söz konusu kayıtlar deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır.

5. BULGULAR VE YORUMLAMA

Çalışmada “Demre, seracılık ve turizm” ana temalardır. Bu temalar veriler ışığında alt başlıklara ayrılmış ve yorumlanmıştır. Temaların altındaki başlıklar, görüşmeler aracılığıyla oluşturulan verilerin yorumlanmasıyla şekillenmiş ve başlıklarda da alana ilişkin oluşturulan veriler kullanılmıştır.

5.1. Demre: “Finike ile Kaş arasında Demre olduğunu kimse bilmezdi”

Demre, coğrafi konum itibarıyla Antalya ilinin batı tarafındaki sahil şeridinde bulunan ilçelerden biridir. Antalya’ya 147 km uzaklıktaki ilçenin doğusunda Finike, batısında Kaş ilçeleri bulunmaktadır. Demre nüfus bakımından her iki ilçeden de daha az nüfusa sahiptir. Demre’nin nüfusu, 2022 yılı itibarıyla 27.691’dir.⁵ Ancak özellikle yaz aylarında iklime ve turizme bağlı olarak nüfusta hareketlilik gözlemlenmektedir. Bölgeye yaz tatilini geçirmek için gelen turistler nüfusta artı yönlü hareketlilik sağlarken, bölgedeki yerli halkın bir kısmının batıdaki komşu ilçe olan Kaş sınırlarındaki Gömbe Yaylası’na gitmesi aşağı yönlü hareketliliğe sebep olmaktadır.

Demre’nin bağlı olduğu Antalya, bir Akdeniz şehri olarak Akdeniz’e özgü özelliklere sahiptir. İkliminden yer şekillerine, temel geçim kaynaklarından yaşam tarzına bu özellikler, geçmişleri Antik Yunan’a uzanan bir tarihsel akışta anlamını bulmaktadır. Akdeniz şehirleri, Lefebvre (2017: 115)’e göre, okyanus kıyısında yer almadıkları için denizlerinde gel-git olmaz, dolayısıyla Ay hareketlerine göre değil Güneş’in döngüsel zamanıyla yönetilirler.

⁴ Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=pa6uPduzC5o&t=8>, Erişim tarihi: 13.01.2024.

⁵ Erişim adresi: <http://www.demre.gov.tr/mahalli-idareler>, Erişim tarihi: 12.01.2024.

Bu zaman mevsim sıcaklıklarını da şekillendirerek tarımsal üretimin belirlendiği temel dinamik olarak sera işiyle geçimini sağlayan Demreliler için de temel referanstır.

Öner'in bölgede gerçekleştirdiği coğrafya çalışmalarına göre (1996: 115), Demre'nin de içinde bulunduğu bölgede eskiden beri insan ve doğal çevre arasında etkileşimlerin olduğu, doğal çevre şartlarının insanların hayatını büyük ölçüde yönlendirildiği görülmektedir. Toprak yahut denize bağılılıkla süregiden toplumsal hayat, Demre özelinde bu ikilikte devam etmektedir.

Demre Akdeniz kıyı şeridinde yer aldığı için bölgede Akdeniz ikliminin özellikleri görülmektedir. Kışları ılık ve yağışlı, yazları sıcak ve nemli olan bu iklim tipi, tarımda "turfanda sebzeçilik" olarak bilinen sera üretimi yapılmasına imkân tanımaktadır. Demre turizm olanaklarına sahip bir ilçe olmakla birlikte, temel geçim kaynağı olarak tarım sektörü öne çıkmaktadır. Demre Kaymakamlığı'nda yer alan bilgilere göre; ilçede 15.582 dekar kapalı sera alanı, 1.640'ı Ziraat Odası ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne kayıtlı olmak üzere toplam 3.789 çiftçi bulunmaktadır⁶. Çalışma bağlamında görüşülen katılımcılar da bu gruptan seçilmiştir.

Demre, tarihi eski çağlara uzanan, köklü geçmişe sahip bir yerdir. Demre Belediyesi'nin web sayfasında yer alan resmî bilgilere göre Demre, ilk defa 1904 yılında Eynihal adıyla köy statüsüne kavuşmuş; 12 Ocak 1968 tarihinde 4 köyün birleşmesiyle belediye; 4 Temmuz 1987 gün ve 3392 sayılı yasayla da Kale adıyla ilçe olmuştur. 24 Mart 2005 tarih ve 5322 sayılı Kanun'la Kale ismi "Demre" olarak değiştirilmiştir.⁷

Demre Belediyesi'nin misyonu, internet sayfasında "*Demre'yi tarımı korumak kaydıyla bir tarih, kültür ve turizm ilçesi yapma hedefinde ilerlemek amacıyla güvenilir, saydam, verimli ve kaliteli hizmet etmek için elimizden gelen gayreti göstermek*"⁸ olarak belirtilmiştir. Bu ifadede Demre'nin ikili kimliği net olarak ifade edilmektedir. Demre'nin tarım ilçesi kimliği vurgulanıp onu korumanın altı çizilmekte; buna ek olarak tarih, kültür ve turizm ilçesi olma gayesi öne çıkarılmaktadır. Bu hedefleri gerçekleştirmek adına bölgede 2019 yılından sonra turizm faaliyetlerine yönelik girişim artmış; apart oteller, bungalov evler gibi her şey dâhil otel sistemi dışındaki alternatiflere kapı açılmıştır. Belediye, sahillerde daha önce yer almayan duş ve giyinme kabini gibi kamusal hizmetleri sunarak plaj kültürünün yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Bunların yanında, hedefleri gerçekleştirmeyi sağlayacak girişimlere örnek olarak ekoturizme, yayla turizmine, tarım turizmine yönelmek ve bu tip faaliyetleri desteklemek de önerilebilir.

Demre Belediyesi'nin vizyonu ise internet sayfasında şu şekilde yer almaktadır:

"Demre'nin doğal, tarihî, kültürel mirasına sahip çıkan, bu mirası korumaya çalışan bir yaklaşım ile birlikte Demre halkının sağlıklı, huzurlu ve güvenli bir ortam içerisinde yaşamasını sağlamaktır. Bunun da ötesinde çocuklarımıza özgünlüğü, tarihî ve doğal yapısı bozulmamış yaşanılabilir bir yer bırakabilmektir. [...] Ayrıca yavaş yavaş ülkemizdeki Akdeniz kültürünün yerini alan metropol kültürünün dışında kalarak Demre'nin şirin, temiz ve güvenle yaşanılan bir ilçe olarak kalmasını sağlamak için çalışmaktayız."⁹

Bu alıntıda ifade edilen unsurlar, misyon kısmında anlatılan hedeflerle örtüşmekte; doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunması amaçlarına atıfta bulunularak Demre'nin doğal güzelliği, tarihî kimliği ve yerel kültürü konu edilmektedir. Bu çerçevede Demre'deki deniz turizmi, inanç ve tarih turizmi, yerel festivaller gibi etkinliklerle anılmaya başlayan kültür turizmi faaliyetleri bu hedeflerle örtüşen faaliyetler olarak değerlendirilebilir. Bunlarla birlikte bir risk olarak belirtilen "Akdeniz kültürünün yerini alan metropol kültürü" ifadesi, kitlesel turizm ve onun getirdiği kalabalıklaşma, kentsel ve çevresel sorunlara dair farkındalığı işaret etmektedir. Georg Simmel "Metropol ve Zihinsel Hayat" başlıklı yazısında; metropollerde bireyin kalbiyle değil aklıyla hareket ettiği, her anı hesaplamak zorunda kaldığı için dakiklik, hesaplanabilirlik ve kesinlik gibi unsurların belirleyici olduğu, sürekli artan uyaranlara karşı bireyin zorunlu olarak duyarsızlaştığı bir durumu tasvir eder (2009: 317-329). Burada aktarılan metropol kültürünün dışında kalma, yani şirin, temiz ve güvenle yaşanılan bir ilçe olarak kalma vurgusu katılımcılar nezdinde de paylaşılan ortak bir hissiyattır:

6 Erişim adresi: <http://www.demre.gov.tr/demre-tarimi>, Erişim tarihi: 30.04.2023.

7 Erişim adresi: <https://www.demre.bel.tr/8-tarihce.html>, Erişim tarihi: 30.04.2023.

8 Erişim adresi: <https://www.demre.bel.tr/5-vizyon-misyon.html>, Erişim tarihi: 27.08.2023.

9 Erişim adresi: <https://www.demre.bel.tr/5-vizyon-misyon.html>, Erişim tarihi: 27.08.2023.

“İlk övüneceğim şey, nüfusun yerli olması, dışarıdan insanın gelmemiş olması. Herkes samimi, içten, doğal; kimsenin kimseye zarar vermeyeceği, kötü bir şeyin olmayacağı, ahlaksızlığın olmayacağı bir yer burası.” (K.9)

Demre'nin yerleşik nüfusunun çoğunlukla Demre çevresinden oluşması, insanların birbirini tanınması, yakın ilişkiler kurması, F. Tönnies'in (2000) *gemeinschaft* dediği tarzda kurulan ilişkilerle örtüşmektedir. Yakınlık, akrabalık ve samimiyet temalı bir etkileşim alanı olarak tanımlanan bu ilişkiler, katılımcılarca da deneyimlenmekte ve sera işiyle uğraşan Demrelilerce paylaşılmaktadır. Ayrıca katılımcılar vizyon ve misyon başlıklarında belirtilen Demre'nin doğal, tarihî ve kültürel miras unsurlarını belirterek Demre kimliğini bu unsurlarla ilişkilendirmektedir. Demre'nin denizi, Noel Baba Kilisesi, Myra Antik Kenti gibi unsurları bu mirasın ilk akla gelen parçaları olmaktadır.

Demre, çoğunlukla yakın komşusu olduğu Finike ve Kaş'a referansla anlatılmaktadır. Başlıkta da yer alan ve katılımcılardan birinin dile getirdiği ifade, Demre'nin Türkiye genelindeki bilinirliğinin zayıf oluşuna bir atıftır. Finike, doğu sınırındaki komşu ilçe olup mesafe olarak daha yakın olmasına rağmen, Demre'nin ilçe statüsü kazanmadan önce Kaş'a bağlı olması sebebiyle, Kaş referanslarda daha fazla öne çıkmaktadır:

“[...] Demre ilçe değildi o zamanlar. Kaş'a bağlıydı. Zaten bütün eski insanlarımız Kaş'ta hallederdi işlerini. Finike ile Kaş arasında Demre olduğunu kimse bilmezdi.” (K.7)

Demre'de resmî bazı işlerin halen Kaş üzerinden yürütüldüğü, K.9'un deneyimi örneğinde de görülmektedir:

“Biz askerlik için mesela Kaş'a gidiyoruz hâlâ. Burada şube yok. Oraya gidiyorsun sağlık kontrolüne falan.” (K.9)

Kaş ilçesinin de Demre gibi tarımsal faaliyet yönünün güçlü olmasına karşın¹⁰ turizm olanakları daha gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Finike ilçesinin ise özellikle coğrafi işaret tescilli Finike Portakalı ile adını duyurması, bu isimde festivaller yapılıyor olması, sahip olduğu liman yoluyla hareketliliğin fazla olması Finike'yi de bilinirlik anlamında Demre'den daha öne çıkarmaktadır.

Katılımcıların günlük hayat etkinliklerinde, meslekleri olan çiftçilik ve bunu gerçekleştirdikleri alan olarak seracılık, yaşam faaliyetlerinin tümünü kaplamaktadır.

5.2. Seracılık: “Sebze diktin mi bütün işin sebzeyle olur”

Demre'de seracılıkla geçimini sağlayan çiftçiler için sera, zamanın örgütlenişini ve günlük hayat deneyimini belirleyen temel unsurdur. Seralar çiftçiler için iş mekânı olmanın yanında günlük yaşam döngülerini de büyük oranda belirlemektedir. Yıl içinde ve gün içinde vakitlerinin çoğunu serada yahut serayı düşünerek geçiren çiftçiler, bu sebeple turizme daha dışarıdan bakan ve yabancılaşmış bir konumda bulunmaktadır. Bu kısımda; çiftçilerin zamanı sera işi özelinde bölünmüş olarak algılamaları, deneyimlerinin bu bölünmüşlük üzerinden örgütlenmesi ve seradaki deneyimleri konu edilmektedir.

5.2.1. Zaman Algısı: “Özel zamanın yok, yazın 2 ayın var”

İnsanın toplumsal hayatındaki zaman algısı, büyük ölçüde yaşam standartları ve günlük hayatı ekseninde şekillenmektedir. Bu bağlamda sınıfsal konum ve statünün zamanın kullanımını belirlediği ve zaman algısını biçimlendirdiği de söylenebilir. Yunan üst sınıfı ve filozoflarına göre, yalnızca boş zamanı olan kişi özgür bir yaradılışa sahip olup bilgiye ulaşabilir; boş zamanın bolluğu iyi, güzel bir hayat için ön koşuldur ve kişiye kendi hayatına hükmedip yaşamın hazzını çıkarabilme imkânı tanımaktadır (Hauser, 2021: 171). Buradan hareketle, çalışmaya ciddi bir zaman ayırma zorunluluğunda ve kaygısında olanların, “boş zaman” adı altında değerlendirecekleri ve kendilerini geliştirecekleri özgün bir zaman ve hareket alanı kalmadığı söylenebilir.

¹⁰ Kaş ilçesinde 20.000 kişilik nüfusun doğrudan ve dolaylı olarak seracılıkla uğraştığı, 24.000 m² sera alanı olduğu, domates, biber, nar, buğdayla birlikte elmacılık, zeytinçilik, arıcılık, üzümçülük yapıldığı belirtilmektedir. Erişim adresi: <http://www.kas.gov.tr/ekonomik-yapi>, Erişim tarihi: 09.01.2024.

Çalışmadan elde eden verilere göre, Demre gibi bir turizm ilçesinde yaşayan insanlar için “boş zaman”¹¹ kavramının, hayatın yalnızca 2 ayında varlığı hissedilen, o dönemde de akıldaki çalışma gündeminin tamamen ortadan kalkmadığı bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların Demre’deki günlük yaşamı, sera üretiminin aktif olduğu zaman ve pasif olduğu zaman olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Bu ikiye bölünmüş zaman deneyimi, genel olarak mevsimlere bağlı ortaya çıkmaktadır. Yaz mevsiminin büyük kısmı (temmuz ve ağustos ayları) serada aktif üretimin olmadığı zamanlar olarak değerlendirilirken, geriye kalan sonbahar, kış ve ilkbahar ayları serada aktif bir üretimin gerçekleştirildiği dönemlerdir. Serada çalışmanın belirlendiği zaman algısına göre, yaşam iki bölüme ayrılmaktadır. Bu zaman, şu şekilde belirtilmektedir: sera dönemi ve sera dışı dönem. Temmuz başında başlayan sera dışı dönemin, en geç Eylül 15’te bitmek zorunda olduğu ifade edilmektedir:

“Hasat, Eylül’ün 15’inde dikilirse örnek veriyorum 120 gün sonra domates yetişiyor. Eylül 1’de dikerseniz Ocak 1’de hasat veriyor, toplanıyor. Kışın rutin olarak 10 güne 12 güne bir hasat yapılıyor.” (K.9)

Üretimin aktif olarak yapıldığı sürenin (kış-bahar) tarımda çalışma dışında bir şey yapmaya pek olanak tanımadığı görülmektedir:

“Sera döneminde zaten havalar serinliyor. Artık [denize] gitmez oluyoruz, kış dönemi geliyor zaten önümüzde. Yaz sezonunda da 2 ay bir boşluğumuz var bizim. Onu değerlendiriyoruz.” (K.7)

Hem üretimsel hem mevsimsel olarak ifade edilen bu süreç, katılımcıların zaman algısını ve bu algı ışığındaki eylemlerini etkilemektedir:

“Ben normalde gezmeyi severim. Bugün çalışmıyorum, sıkıldım; yapıyorum bazen. Çalışa çalışa sıkıldım, binerim arabaya gezerim. Sıkıldığım anda bunları yaparım, gezerim. Yazın böyle şeyler yaparım ama kış döneminde, don olduğu dönemlerde falan bir yere kıpırdama şansımız yok açıkçası.” (K.3)

İş dışı dönem ise serada dikimin ve üretimin yapılmadığı, temmuz ve ağustos aylarını içine alan ortalama 2 aylık süreyi kapsamaktadır. Kişiler için seradan veya Demre’den ayrılarak farklı etkinliklerde bulunma ve turizme katılabilme imkânı ancak bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Zaman açısından sera dönemine göre oldukça kısıtlı olduğu için, günlük hayata ayrılan etkinlikler de oldukça sınırlıdır. Bu döneme ilişkin K.1 şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

“Özel zamanın yok, yazın 2 ayın var. Nereye gidersen git. Temmuz’un 1’ine kadar sökersin. Salman varsa, sulanacaksa ne yapacaksın yaparsın, saman atılacaksa atarsın tarlana, sonra da ilaç verirsin, bir şeyler verirsin. Dikimden 20 gün önce, 1 ay önce. İşte Eylül’ün ilk haftasında da kaldırır, hazırlığa başlarsın. Yani 2 ayda [1 Temmuz-31 Ağustos] gittin gittin. Gitmedin mi yok. Temmuz-ağustos, 2 ay. Hadi Eylül’de bir hafta ertele dikimi. Total 70 gün.” (K.1)

K.8, sera dışı dönemde Demre’de yapılan günlük etkinliklerin neler olduğu sorusunu, bu dönemi “boş dönem” olarak kabul edip cevaplamıştır:

“Boşken? Denize gidiyoruz [gülüyor]. Bol bol gidiyoruz, yüzüyoruz. Zaten gönül istirahat istiyor. Sabah 10 gibi çoluk çocuk uyanınca sahile gidip orada yapıyoruz kahvaltıyı. Sonra sıcak basınca geri geliyoruz. Ondan sonra bir saat uyku yapıyoruz. Deniz yorgunluğunu geçiriyoruz. Ondan sonra kalkıp ekmeğini yersin.” (K.8)

K.3 bu dönemi “tatil dönemi” olarak adlandırmakta ve tatil yaparak değerlendirmektedir:

“Tatil döneminde ful gezi. Atlarım arabaya, alırım çoluğumu çocuğumu; sosyal olmayı severim, gezmeyi de severim.” (K.3)

¹¹ “Boş zaman” kavramı, sosyoloji içinde tartışmalı bir kavramdır. Birçok çalışmada yoğun olarak kullanılmakla birlikte, zamanın “çalışma” üzerinden dolu veya boş olarak nitelendirilmesi yoğun eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Sanayileşme sonrası geçilen toplumsal düzende zamanın önceki dönemlerden farklı olarak “çalışmak” ile değer kazanması ve bu sebeple çalışılmayan zamanın “boş” olarak adlandırılması bu eleştirilerin başını çekmektedir. Bu çalışmada bu eleştiriler akıldaki tutulmakla, hatta yorumlamalarda bu eleştirilere referans verilmeyle beraber katılımcılar nezdinde de zamanın bu şekilde ayrıldığı görüldüğünden “boş zaman” ifadesi kullanılmıştır.

Aktif üretimin yapılmadığı ortalama iki aylık bu dönem, dinlenme zamanı olarak görünse de aynı zamanda seranın bakım (naylon çekmek, demir kaynatmak gibi) işlerinin yapıldığı, yani fiilen seraya gidilmeye devam edildiği bir dönemdir:

“Tatil döneminde, seramızın işi bitince, seranın bakımı yoksa [...] denize gidiyoruz. Yaylada evi olanlar yaylaya gidiyor, biraz orada kafa dinlemek istiyor, serinlemek istiyor. Buradan biraz uzaklaşmak gerekiyor. Evi burada olup pikniğe gidenler oluyor Kumdağı’na, Sülüklü Plajı’na; orası halk plajı, umumi bir yer orası. Herkes gidebiliyor.” (K.9)

K.3 ise görüşmenin yapıldığı dönemde, bu dönemi çalışarak geçirenlerdendir:

“Bakın saat kaç? 14.30. Çalışmadan geliyorum ben. Seranın üzerine değiştirmek için örtüyü kaldırdık, altındaki demirler çürümüş. Naylonu, kirası... Daha üretime başlamadık. Üç çocuk var okuyor.” (K.3)

Dönemi gezmekle değerlendiren K.5 alternatiflerini geniş tutmaktadır:

“Normal işimizin haricinde, boş olduğumuz zaman, kendi yoğun yaptığımız iş olmadığı zaman, gezmeyi çok severim. Demre’nin içinde ve Demre’nin dışında gezmeyi severim. Gönlüm nereye çekerse, illa yayla olacak diye bir kural yok. Deniz-sahil olur, yayla olur, başka yerler olur, bu şekilde gezerim.” (K.5)

Sera dışı dönemde erkeklere özgü bir etkinlik olarak “kahvehane kültürü” anılmakla beraber, 2020-2021 yılları arasında yaşanan Covid 19 küresel salgınının bu süreci aksattığı ve insanların salgın öncesi eğilimine henüz dönemediği de ifade edilmiştir:

“Pandemi öncesi her mahallede [kahvehane] vardı. Öğlen 1-2 saat, yazın 2-3 saat. Ama pandemide bir kapandı, millet eve kapandı; şimdi açık, eve alışan gitmiyor tekrar. Kahve olayı bitti.” (K.1)

“Kahve kültürüm yok. Eskiden kahveye, kafeye gidiyorduk. Artık ekonomik sıkıntıdan mı nedense gitmez olduk, buluşamaz olduk arkadaşlarla.” (K.3)

Bu duruma bir tek K.5 farklı yaklaşmaktadır:

“Ben boş olduğum zaman çocukluğumdan bu yana, okul çağlarından beri, şimdi akşam olup işten çıktığımda gelip burada yemeğimi yedikten sonra üzerimi giyinirim, eve misafir gelecekmış falan hiç umurumda değil. İster yakınım olsun, ister olmasın. Çarşıda kahvehane, kiraathane veya herhangi bir pastane, belli bir yer vardır, hep oraya gideriz. [...] Daha Türkçesi, ben gündüz akşama kadar çalışsam o yorgunluğu evde değil çarşıda alıştığım yerde oturmakla üzerimden atmış olurum.” (K.5)

K.6 ise sera dönemindeki iş yoğunluğunun sonraki dönemde de “alışkanlığa dönüştüğünü” söylemektedir:

“Sanki alışkanlık oldu gibi geliyor bana. Yani bir alışkanlık oldu serada çalışmak. Yine çalışırız. Ama boş zamanlarımızda komşulara da gideriz çay içmeye. Çağırırlar veya biz onları çağırırız.” (K.6)

K.9 için çalışmanın haftalık değil neredeyse yıllık bir döngüde devam etmesi ve bu sebeple turizm etkinliklerine katılamama, duygudurumu etkileyen bir unsurdur:

“İnsanın içi böyle bir tuhaf oluyor. Şimdi genellikle burada işler Eylül’ün 10’undan sonra başlıyor, 5’i-10’u arası gibi başlıyor. Sürüm yapılıyor, sera hazırlanıyor dikime, fideyi toprakla buluşturacak şekilde. Benim içimde ukde kalıyor. Şimdi ben gidiyorum, seraya gidiyorum çalışmaya. Akşam oluyor ya, denize gideyim diyeyim ama bakıyorum yorulmuşum. Ee gitsem akşam olmuş, gitmiyorum. Yarın giderim falan diyorum, sabah kalkıyorum bakıyorum iş var, gidemiyorum. O oluyor, yani içimde ukde kalıyor. Ben de istiyorum ki bir pazarı olsun insanın, cumartesi olsun... Çiftçide olmuyor. Toprağa fideyi soktuğun an, onu tekrar topraktan çıkartana kadar tatilin yok, cumartesi pazarı yok.” (K.9)

K.9'un "içimde kalan ukde" olarak betimlediği durum, serada çalışılan zamanın hayatlarının neredeyse tümüne yayılması sebebiyle ortaya çıkmakta; bir turizm beldesinde yaşamalarına rağmen Demre'nin turizm nimetlerinden yararlanamamaya neden olmaktadır. Sanayileşme sonrası modern yaşam koşullarında "iş dışı zaman" olarak belirtilen zamanın artıyor olması, turizm faaliyetlerinin de artmasının sebepleri arasında gösterilmektedir (Doğan, 2004: 33-34). Seracılık faaliyeti, "cumartesi pazarı olmayan" bir faaliyettir. Oysa turizm, cumartesi-pazar gibi tatil günlerini içeren, iş dışı zamana yönelik bir faaliyettir. Katılımcıların işlerine, yani seralarına ayırmak zorunda kaldıkları zamanın yoğunluğundan ötürü, turizm faaliyetlerine ayıracak zamanları olmamaktadır ki bu yoğunluk, yalnızca zaman değil işin yoğunluğu açısından da deneyimlenmektedir.

5.2.2. Serada Günlük Hayat: "Sebzeyle ilgilenenin gezme şansı yok"

Demre'de seralar çoğunlukla bireylerin evlerinin hemen yanında bulunmaktadır. Nadiren evin biraz uzağında veya birkaç kilometreyi aşmayacak uzaklıkta da yer almaktadır. Sera işiyle uğraşanların günlük hayatları da çoğunlukla evleri ve seraları arasında geçmektedir.

Serada senenin yaklaşık 10 ayını alan aktif iş dönemi, sebze yetiştirme işinin gerektirdiği rutin döngüyle yaşanmaktadır. Seranın üretime hazırlanması, sebzelerin dikilmesi, bakımının yapılması, gübre ve ilaç verilmesi, arı salınması gibi rutin işlemlere ek olarak hastalık, hava şartlarının olumsuzluğu gibi risk unsurlarına karşı sürekli tetikte olma hali bu döngüyü oluşturmaktadır:

"Zaman içinde yapacağımız şeylerin planlamasını yaparız. Hepsini aynı gün içinde yapma şansımız olmaz." (K.2)

"O gün ne iş varsa onu bitirdin mi, mesela gün gün sıraya koyarsın işini. Mesela şunun şu işi var. Su işi var, bilmem gübreleme işi var. Her iş var. Açma kapama işi oluyor akşam ve sabahleyin." (K.7)

"Seraya gidersin hep. Mesela bugün seraya gittin işin yok, açar gelirsin. Serayla buranın [evinin] arası 5 km. Seraya gider açar gelirsin işin olmasa da serayla. Ertesi gün gider su verirsin. İlla ki o seraya çocuk gibi bakacaksın." (K.8)

"Gün içerisinde en çok yaptığım işler seranın sabah açılması, sonra rutin olarak kapatılması. O gün verilecek olan gübresi, ilacı, yapılacak olan işçiliği. Mesela ilk dikince 10 gün sonra, 15 gün sonra ip bağlanıyor. Alt tarafı ipe bağlanıyor, üstü tele bağlanıyor. Dolması oluyor, budaması oluyor, böyle işler oluyor." (K.9)

K.7, K.8 ve K.9'un bu şekilde betimlediği rutin, sera dönemi içinde yapılacak başka işlere zaman tanımayı zorlaştırmakta; Demre'den ayrılmayı ise imkânsızlaştırmaktadır:

"Sebze diktin mi bütün işin sebzeyle olur. Bir hastalık olunca kendine zaman ayırırsın, bütün serayı dolaşırsın. İşin varsa dahi, bir sefer günlük uğrarsın. Hava aldirmaya veya hastalık var mı diye. Başka bir işin olmaz. Ama sebzeyle önem vermiyorsan, ona da uğramazsın. Suyunu verirsın, 3 gün uğramazsın, 4 gün uğramazsın. Sonra da işte sebze farklı oluyor. Sebzeyle ilgilenenin gezme şansı yok, ben sana deyim. Bilfiil gezecek. Gece-gündüz. Domates diktiysen çatıyı kapatmazsın. Fırtına olursa kapatırsın. Don olursa kapatırsın akşamında. Sabahleyin açarsın. Gece gündüz dolaşıp bir şey var mı diye bakarsın mecbur." (K.1)

Sezonun yoğun mesaisine rağmen ürün toplama aşaması, içselleştirilen ve çiftçilik üzerinden sosyalleşmenin gerçekleştiği bir durumdur:

"Domates topluyorsun, bir fotoğraf çektiyorsun arkadaşına gönderiyorsun. İşte ben böyle yetiştirdim, seninki nasıl falan..." (K.9)

Demre'de çiftçi olmanın kadınlar için farklı bir mesaisi daha vardır. Sera işlerinde bulunmanın yanında hane içi işlerin yükü de onun üzerindedir. Bu durum bir erkek katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Sabah evdeki kadın kalkıyor, çayı demliyor, kahvaltayı hazırlıyor, çocukları kaldırıyor, kocasını kaldırıyor. Kahvaltı yapıyor. Saat 7 gibi, 7.30 gibi, en geç 8 gibi. Çünkü güz döneminde saat 11.00-11.30 oldu mu, hava aşırı ısınıyor. O saatlerde gidiyoruz işte 8.00-8.30 gibi. 12 olmadan çıkıyoruz. Sonra geliyoruz, duşumuzu alıyoruz. Günde 2 kere, 3 kere alınıyor işin yoğun olduğu dönemde. Öğle yemeğimizi yiyoruz, biraz dinleniyoruz; sonra uyanıyoruz, bir çay içiyoruz, yorgunluk çayı, ikinci vakti gibi. Çay içmeden kimse burada seraya girmez. Çay o yorgunluğu atar. 4.30-5.00 gibi başlayıp hava kararana kadar, ezan okunana kadar tekrar çalışılır. O saatten sonra yapılan işin şeyi olmaz, pek bir hayrı olmaz denir. Eve gidilir.” (K.9)

Toplumsal cinsiyet bağlamında önemli olan bu durumun, bir erkek katılımcı tarafından dile getirilmesi de dikkati çekmektedir. Kadın katılımcılardan K.4 bu durumu “evin işi” adı altında özetlemekte ve bunlara ek olarak torun bakma işinden bahsetmektedir. Bir diğer kadın katılımcı da işlerin rutinliğinden bahsetmektedir:

“Sera zamanı her gün aynı iştir zaten, birbirine benzer. Toplamak, ilaç yapmak, suyunu vermek, havalandırırsın mesela. Biz beraber yaparız.” (K.6)

Bu noktada K.9 bu işleri erkeğin yaptığını belirtse de K.6 kendi hanesinde işlerin beraber yapıldığını ifade etmektedir:

“Bu işleri genelde erkek yapıyor: gübre vermeyi, ilaç yapmayı... Eşi hortum tutuyor. Kadının gübre vereni de var, ama genelde erkek ilgileniyor. Kadın daha çok onun yanında yardımcı gibi. Asıl evdeki patron o.” (K.9)

K.9’un “evdeki patron” diyerek hane içi rolleri yüklemesine rağmen K.6 tüm işlerin beraber yapıldığını ifade etmiştir.

Sera döneminin en zorlu deneyimleri hava muhalefeti ve hastalık gibi olaylardır. Bu tip olaylar, bir senenin emeğini bir anda yok edebilmektedir:

“Bizim burada kışın sebze şöyle bir tehlike vardır: hava muhalefetinden dolayı. Soğuk, insanlar için bir afet değildir. Sadece bu aşırı rüzgâr, hortum olayları... Ne kadar seran 4-4’lük, her yeri demir olsa da Allah göstermesin bir günde yerle bir olabilir. Yani ufak bir hasar dahi senin sebzeni etkiler. Ama Demre’de sebze yapan herkes soğuğa karşı önlemini almıştır. İçerisine katı yakıt, genellikle katı yakıt kullanılır bizim burada, odun ve kömür, onun sobası var. Bu bellidir, herkes ne zaman soba yakılacağını bilir.” (K.5)

Bu noktada üretimin etrafında şekillenen stresin hemen her zaman kendilerinde olduğunu ifade eden K.9, bunun hayatlarının genelini etkilediğini şu şekilde belirtmektedir:

“Her zaman bir stres oluyor. İnsanın aklına şu gelmiyor: deniz kenarına gideyim, şunu yapayım. O gelmiyor. Acaba hastalıklı mı değil mi, arı batırdı mı batırmadı mı? Mahsul alınana kadar bunlar. Mahsulü almaya başlıyorsun, orada da kışın getirdiği hastalıklar var, pas var, külleme var, o var bu var. Şu olacak mı, bu olacak mı, gelip geçiyor. Bir bakıyorsun sezon gelip geçiyor.” (K.9)

“Sezon” olarak ifade edilen ve yılın 10 ayını kapsayan dönemin bu şekilde geçmesi, turizme ilişkin bir muhayyilenin oluşmamasının temel sebepleri arasındadır.

5.2.3. Serada Günlük Hayatın Ekonomisi: “Seracılık, kaba tabirle bir kumardır”

Kentin ekonomik karakteri bağlamında, Weber (2022: 93-104) tarihsel kent incelemelerinde kentlerin üretici ve tüketici tiplerini ayırtırken “pazar yeri”ne sahip olmaya dikkati çeker. Tarih boyunca kentlerin gücü ve bağımsızlığı noktasında önemli olan bu unsur, günümüzde de farklı bir şekilde etkili olmaya devam etmektedir. Demre, bu bakımdan üretici bir kent olarak öne çıkarken, üretilen ürünün pazar payından kazanç elde etme noktasında çiftçiler öne çıkmamaktadır. Bu bağlamda seradaki mecburiyet ve yapılan iş, maddi getirisi söz konusu olunca katılımcılar tarafından “kumar” metaforuyla anlatılmaktadır:

“Sıkıntılı bir iş yapıyoruz. Mesleğimiz sıkıntılı, zor, garantin yok. Kumar gibi düşünün. 200.000 TL yatırıyorsunuz, ne alacağın belli değil. Fiyatını belirleyemiyorsun ki, en büyük sıkıntı bu. Araba aldınız mesela falanca fiyata, satarken fiyatını belirliyorsunuz. Biz kilosunu 6-8 TL diye domates üretiyoruz, ama bunu kaçta satacağımızı bilmiyoruz. Bizim en büyük sıkıntımız bu.” (K.3)

K.5 de bu benzetmeyi kullanmakta ve alınan riske rağmen getirisinin belirsiz oluşunu bir çeşit “kumar/oyun” olarak nitelendirmektedir:

“Seracılık, kaba tabirle bir kumardır; sebze bizim burada risktir yani. Kötü tabirle kumar lafını kullandım da kumar; sonucu, ne olacağı belli olmayan bir oyundur.” (K.5)

K.3 ve K.5 tarafından *kumar* olarak tarif edilen durum, K.1 tarafından gelir-gider dengesi özelinde örneklendirilerek anlatılmıştır:

“Bizim masrafımız olmasa çiftçilik iyi. Geleceğini bilsek, ne masraf edeceğimizi... Ne masraf edeceğimizi bilmiyoruz. 3 senede bir para eder ve para alırsın, bir sene de çattının masrafı varsa ona gider. Para artırma yok.” (K.1)

Sera işinin rutinine ve risklerine değinen K.5, daha önce “kumar” olarak adlandırdığı bu durumu “moral” duygudurum ile ilişkilendirerek de anlatmıştır:

“Serayla uğraşan bir kişi, sağlığı yerindeyse, sera işi adamı yormaz. Ama [...] yapmış olduğunuz seradaki bitkinizin rahatsızlığı, hastalanması sizin moralinizi bozar. Çünkü bunun ne kadar önlemini alsanız da sizin istediğiniz şekilde olmaz. Onun sonucu ileride sizin kazancınızı, üretiminizi, alacağınızı parayı etkiler. Bu yüzden bir moralsizlik olur.” (K.5)

Kazanç-maliyet arasındaki dengesizliği K.5 zamanla değişen teknolojiye ve üretim biçimine de bağlamaktadır:

“Eskiden bu işleri, sebze işlerini sebzeçilikle uğraşan aileler hep kendisi yapıyordu. [...] Tarlaya dikmek çok meşakkatli, o zamanın şartlarında, 20-30 sene önce. Bu şekilde kendi yetiştirdiği için o zamanlar aldığı parayla fazla girdi masrafı olmuyordu. Şimdi öyle değil artık. Günümüzde, nasıl anlatalım, teknoloji çağı diyoruz, şu diyoruz bu diyoruz, günümüzdeki sistemde yapılan sebzeçiliğin çoğu, 3'te 2'si masrafa gidiyor. Şimdi 3'te 1'i bir aileyi ne kadar geçindirir? Orası da meçhul yani.” (K.5)

Geçmişte atıfta bulunarak seranın ekonomisini anlatan K.1 ise masrafların artmasına ek olarak küresel ekonomiyi işaret etmektedir:

“Şimdi zaman değişti. Eskiden cazipti çiftçilik. İhracat olsa düzenimiz iyi. İhracat olmadı mı bittiğimiz. Bak bu sene yok, yayla bitik. Ama tezgâh bitmiyor. Tezgâh 15 TL'ye satıyor. Yerinde 2 TL domates veya 3 TL. Tezgâh 15-20 TL. Yerine göre değişiyor, semtine göre.” (K.1)

İşin riskleriyle ve artan maliyetlerle birlikte yeterli kazanç getirmeyişinin başka bir boyutuna K.5 dikkati çekmektedir. Üreticinin, ürettiği ürünün pazar tezgâhındaki veya market rafındaki fiyatını kontrol edememesi ve aradaki kârı başkalarının elde etmesi bir diğer rahatsızlık kaynağıdır:

“Sebzeçilikle uğraşan insanların hepsi bana göre açlık sınırındadır. Ha ölüyorlar mı? Ölmüyorlar. Normal yaşayıp gidiyorlar. İnsanoğlunun hayat standardının çok altında bir yer burası. Ama buna rağmen giyim kuşama vardır, motoru vardır, arabası vardır... Mesela bundan 40 sene önceki bir köyde, kırsal alanda yaşayan hali vakti perişan insanlar gibi değil. Ama şu var ki yapmış olduğu, verdiği emeğin karşılığını alamama sorunu var günümüzde. Çünkü girdiler çok felaket. [...] Ben bunu böyle söylerken bir başka yerde, İstanbul'da mesela, domates alan kişi bunu bilmiyor. İşte pazara çıktı mı, 'Domates 25 TL mi olur, 30 TL mi olur?' diyor. O da haklı. Ekonomik yönden gücü yetmiyor, o da haklı, zannediyor ki üreten bunu buraya pahalı gönderiyor. Hayır öyle değil. Biz burada 8 TL'ye veriyoruz, oraya varıncaya kadar 25 TL oluyor. Oradaki gariban pazara çıktığında 25-30 TL'lik ürün alıyor. Aradaki farkı üretimde hiç emeği olmayan aracı kişiler alıyor.” (K.5)

Bu durumun medyada sunulmuş şekli de başka bir rahatsızlık kaynağıdır. Turfanda sebze üreticisinin halkın tecrübe ettiği ekonomik sorunların sebebi gibi sunulması, K.5'e göre benzer statüye sahip insanlar arasında bir eşitsizlik algısı ortaya çıkarmaktadır:

"Ben yıllardır takip ederim, televizyonda her ayın ilk haftasında geçen ayın enflasyonu açıklanır hükümet tarafından. Her enflasyon rakamı açıklanacağında iyi bakın ekranda turfanda sebze gösterilir. [...] Hep gariban vatandaşın ürettiği ürün enflasyonun baş tetikleyicisi diye televizyonda gösteriliyor halka. Ondan dolayı işte Ankara'daki, İstanbul'daki vatandaş pazara çıktığında 'Ooo ben domates alamıyorum, önceden alıyordum 2 kg, şimdi almadan gidiyorum.' diyor. Şimdi TV'de görüyor ya, sanki enflasyonu tetikleyen bizmişiz gibi. [...] Ben de aynı şeydeyim şimdi. Kendi yöremde yaşıyorum, ben de denizin kenarındayım, ben de haftada her gün balık yiyemiyorum. Haftada bir almak bile büyük bir mutluluk." (K.5)

Demre gibi küçük yerlerdeki ve köylerdeki üreticileri ve büyükşehirlerdeki alıcıları "gariban" olarak tanımlayan K.5 için bu iki kesim de benzerdir ve benzer yaşam standartlarına sahiptir. Denizi olan bir yerde yaşamasına rağmen bu bölgede bol ulaşılması beklenen "balık" da onun için günlük tüketim ürünü olmaktan uzaktır. Ekonomi üzerinden ortaya çıkan ve bölgesel özelliklere göre farklılaşan bu durum, tüketim ve sınıfsal konum ilişkisini örneklendirmektedir.

Serada üretilen ürün para ettiğinde veya etmediğinde kişinin takındığı hâletiruhiye, K.7 tarafından şu şekilde dillendirilmiştir:

"Para etmediğinde [serayı] yıkasın geliyor, yerle bir edesin geliyor yani. Ama düzgün bir şekilde para kazandırıp bırakırsa, gayet iyi. Hem kışın sebzeni yapıyorsun, sporunu yapıyorsun, o da bir şey, kazanıyorsun. Kazandığını da yazın 2 ay içinde yiyebilirsen yiyorsun. Yiyemezsen koyuyorsun yatırım olarak bir kenara. Mesela öbür sezonu peşin girmeye çalışıyorsun, peşin almaya çalışıyorsun malzemeyi zam olmasın diye." (K.7)

Günlük hayatın biçimlenişinde, sera üretimine dayalı ekonomi kaçınılmaz olarak belirleyici olmaktadır. Bu duruma dikkati çeken K.7, bunun üreticiler arasında konuşulan bir konu olmasına rağmen, bir rekabet unsuru olmadığını ifade etmektedir:

"Yani zaten muhabbet ediyorsun, bir yere gidiyorsun sebze konuşuluyor, para konuşuluyor, sen ne kadar aldın, ben şu kadar aldım, öyle şeyler konuşuluyor. Kinlenen olmaz burada, herkes ne kazandıysa. Mahalle olduğu için, mahalleden çıkmıyorsun. Bildiğin insanlar var, bilmediğin insanlarla olmaz zaten." (K.7)

Seracılığın yüksek maliyetine, zorluklarına rağmen neden hâlâ yapıldığı yahut Demre gibi bir yerde turizme yönelmediği sorulduğunda, kişilerin çiftçilikten başka bir şey bilmediği, okumadıkları, bu meslek üzerine sosyalleştikleri gibi cevaplar alınmıştır. Bu durum ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri bakımından katılımcıların çiftçilik dışında bir alternatif alanı değerlendiremediğini göstermektedir. Örneğin K.2 ve K.7 için eğitim durumu, Demre'deki yaşamı belirlemede temel etken olarak görülmekte; eğitim sermayesine sahip olunmadığı için Demre dışında bir yaşam alternatifi de düşünülmemektedir:

"Başka bir iş düşüncemiz yok. Şansımız olsa kalkıp gidelim diyeceğiz ama gidecek bir yer yok, yapacak şey yok. İlkokul mezunu nereye gidebilir? Yapacağı iş, kara toprak..." (K.2)

"Yani neye yöneleceksin? Okumadığımız için... Okumuş olsak başka yerlere gelirdik. Okumadığımız için babamların tarlaları var, onları ekmeye biçmeye çalışıyoruz. Onlarla kazanıp çocuklarımıza bakacağız işte. Çocuklarımızın geleceği için, onlara yatırım yapıyoruz." (K.7)

K.3 de benzer bir noktadan duruma yaklaşmakta, Demre halkının çoğunluğunun kendisi gibi turizm yerine seracılıkla uğraşıyor olmasını ailede başlayan sosyalleşmeyle açıklamaktadır:

“Şöyle bir şey var. Biz babamızdan gördüğümüzü yaparız. Turizm açısından gelişmemesinin sebebi bu. Görmemiş ki başka bir şey, çalıştıramaz. Görmezsen yapamazsın.” (K.3)

Turizm, bu çerçeveden bakıldığında öğrenilerek yapılabilecek bir meslek alanıdır ve bunu aile büyüklerinden görüp tecrübe etmeyen Demre halkının bir anda turizme yönelmesi/adapte olması kolay olmayacaktır.

5.3. Turizm: “Ekmeğimizi topraktan kazanıyoruz. Kaç kişi turizmle uğraşiyor ki Demre’de?”

Turizm, tüketicileri için hoş hisler ve keyifli hatıralar gibi duyuşal deneyimleri bir ürün olarak işleyen ve pazarlayan deneyim ekonomisinin hizmet alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Abrahamson, 2023: 233). Turizm, tüketim toplumu içinde bir alt sistem olarak ortaya çıkmıştır (Lefebvre, 2007: 114). Dolayısıyla üretim değil “tüketim” odaklı bir sektördür ve modern hayata özgü “serbest/boş zaman” eylemleri içinde faaliyet alanı bulmaktadır. Turizmin tüketicileri olan turistler ile turizm bölgesindeki yerli halk arasındaki ilişkiler, turizmin ekonomisi, turizm sebebiyle oluşan nüfus hareketliliği gibi konular turizme yönelik sosyolojik ilgiler arasında yer almaktadır (Güler, 1978: 16-24; Avcıkurt, 2009: 11-15). Bu çalışmada turizm, Demre’deki çiftçilerin gözündeki anlamı bakımından konu edinilmiştir.

Turizm, tarımla birlikte Demre’nin ikili kimliğinin önemli bir parçasıdır. Turizm konusunda Demre’nin çeşitli turizm tiplerini içine alan önemli bir potansiyeli bulunmakta, her geçen yıl burada turizm sektörünün gelişmekte olduğu görülmektedir. Demre Kaymakamlığı verilerine göre¹² ilçede toplam yatak kapasitesinin 1.147 olduğu ifade edilmekte; bunlardan Belediye ruhsatlı olarak Üçağız Mahallesi’nde 21 pansiyon ve 381 yatak kapasitesi, Demre merkez ve diğer mahallerde 10 otel-pansiyon ve 450 yatak kapasitesi bulunduğu; Turizm Bakanlığı ruhsatlı olarak ise toplam yatak kapasitesi 316 kişi olan 2 işletme bulunduğu belirtilmektedir. İlçede bulunan Çayağzı Limanı’nda faaliyet gösteren S.S. 68 Nolu Deniz Taşıyıcılar Kooperatifi bünyesinde 50, Üçağız Mahallesi İskelesi’nde ise 60 tekne olmak üzere toplamda 110 tur teknesi ile gününbirlik Kekova yöresine düzenlenen gezilerle yaklaşık 600 vatandaşın geçimini sağladığı ifade edilmektedir. İlçenin iki ana plajı olan Sülüklü ve Taşdibi sahili mevkileri Kültür ve Turizm Bakanlığınca 2011 yılında Demre Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmiştir. Bu iki bölgede toplam 9 turizm tesisi için tahsis yapıldığı, bunlardan şu an bir işletmenin 300 yatak kapasitesiyle açılmış olduğu, 4 tesisin inşaatına başlandığı, işlemleri devam eden 4 tahsis sahibi firmanın da kısa süre içinde tesis inşaatlarına başlamasının beklendiği Kaymakamlık web sayfasında belirtilmektedir.

Turistik kentler, potansiyel ziyaretçilerini özel şeylere sahip olduklarına ikna ederek turizme yönelik yatırım yapar ve dikkat çekerler. Ancak söz konusu potansiyel ziyaretçiler, kentin kendi sakinleri değil kente dışarıdan belli zamanlarda belli amaçlar için gelen “turistler” olmaktadır. Zira turizm, modern toplumlarda iş/çalışma ve “boş zaman”a ilişkin sosyal örgütlenmeyle ilgili, düzenli ve örgütlü çalışma şeklindeki karşının varlığına dayanan bir boş zaman etkinliği (Urry ve Larsen, 2022: 4) olarak tanımlanmaktadır. Urry’nin bu tanımından hareketle, turizmin tüketicisi olarak “modern turist”, yaşamını çalışma ve tatil zamanı olarak bölebilen ve çalışmadığı zaman da yaşadığı yerden ayrılarak başka yerlere seyahat edebilen bir toplumsal tip olmaktadır. Turistlerin yayılımıyla seyahat ve turizm olanakları gitgide çeşitlenmekte ve artmakta, bu olanaklar mümkün olduğu kadar geniş ölçekte turistlerin zevk ve tercihlerine yönelik olarak şekillenmektedir (Bennett, 2013: 223). Esasen, turizmin çeşitlenişi gibi “turistler” kendi içlerinde de farklı ölçütlere göre gruplandırılır, fakat yerlilere karşı turistler ortak bir ötekiliği temsil ederler. Turistlerin bu argümanlar ışığında anlaşılabilir hedef tüketiciler olarak varlığı, turizmin turistik bölge odaklı ya da bölge sakinlerinin ve turizm çalışanlarının talep ve beklentilerine yönelik olması yerine, turist merkezli bir yaşantının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Turistlerin ve yerlilerin karşılaşmasında ortaya çıkan bu turist temelli etkileşim, sosyoekonomik pozisyon bakımından farklı konumda olan bu gruplar arasındaki güç ve eşitsizlik ilişkilerinin belirmesine ve yeniden üretimine sebep olmaktadır (Wearing, Stevenson ve Young, 2022: 60-61).

Demrelilerin turizme yaklaşımı, John Urry’nin (1990) *turist bakışı* olarak isimlendirdiği bakışın oldukça uzağındadır. Turist bakışı (the tourist gaze), bireyin/turistin günlük hayatta bulunduğu yer ve deneyimlediği şeyden farklılaşan bir çağrışıma sahiptir. Zira Demreliler turizm noktasında tüketici değil bölge sakinleridir; yaşamları ve buldukları konum gereği Demre dışındaki yerler için de “turist” konumuna erişmemektedirler. Turizm, çalışmaktan arta kalan zamanlardaki sosyal etkinlikler ve gezileri kapsamaktadır. Bu zaman ve para

¹² Erişim adresi: <http://www.demre.gov.tr/demre-turizmi>, Erişim tarihi: 03.06.2023.

gerektiren, sınırlı bir meslek alanını içine alan bir durum olduğundan, turizm aktivitesi içinde bulunabilmek belli sınıfsal konumları işaret etmektedir. "Turist" kelimesi ise bu bağlamda, yalnızca tatil ve gezme için bu etkinlikte bulunabilenleri kapsayan bir anlamı ifade etmektedir. Çalışmanın katılımcıları olan çiftçi Demreliler, bu kimliğe sahip olmamakla birlikte, yaşadıkları yerin turistik özelliği sayesinde turizm ve turistlerle iç içe bir yaşantı sürmektedirler. Yaşadıkları yere ilişkin deneyimleri ise bu bağlamda turistlerin deneyiminden oldukça farklı bir içeriğe sahiptir.

Turizm, Demre için önemlidir ve Demre halkının bir kısmı geçimini turizmden sağlamaktadır. Bununla birlikte Kaş, Kemer ya da Manavgat gibi Antalya'nın daha popüler diğer sahil ilçelerine kıyasla Demre, sahip olduğu potansiyele rağmen, turizmle adı sıklıkla anılan ilçelerden değildir. Bu durum, katılımcılar tarafından kısmen eleştirilmekte; ancak Demre'nin turizmle ilişkisine de mesafeli bakılmakta, Demre'nin mevcut hali benimsendiğinden bu durumun değişmesine yönelik güçlü bir beklenti oluşmamaktadır:

"Misafir gelince anlatıyoruz. Şöyle güzel, böyle güzel... Bizim sahillerimiz çok temiz. İstanbul'a, Marmara'ya, Ege'ye göre daha temiz. Nüfus yoğun değil, bakir bir yer. Herhangi bir turizme dâhil olmayınca bakir kaldı. Öyle bakir olması daha iyi. Konyaaltı gibi olmasın." (K.3)

Antalya'nın ünlü Konyaaltı Plajı'nın referans gösterildiği risk, K.1 tarafından da dile getirilmektedir:

"50 sene sonra burası da aynı olur. Otel olsa da olmasa da bizim burada nüfus kalabalıklaşır, çevre buraya yerleşir. Yerleşince nüfus artıyor, sahil de kalabalıklaşıyor." (K.1)

Katılımcılardan K.9, Demre'nin turizm değil de tarım kimliğiyle öne çıktığına/çıkarıldığına dikkati çekmektedir:

"Biz tarım yapıyoruz, ekmeğimizi topraktan kazanıyoruz. Kaç kişi turizmle uğraşılıyor ki Demre'de? Çayağzı'ndaki tekneçiler var turizmle uğraşan, 2 tane otel var, onlar. Nüfusun çoğu, %90'ı, hatta memurları bile katsak ondan da fazlası tarımla uğraştığı için herkes farkında da, umurunda değil diyeyim. Tabii gençler istiyor ki gelişsin, bize bir istihdam alanı olsun, o kadar işsiz genç var burada, bizim ilçemizde. Hani çalışalım edelim, para kazanalım. İş arayınca çalışmak zorunda değil de iş beğenecek pozisyona gelelim isteniyor. Yani iş seçelim, zorunda kalmayalım. Onu beğenmedim bunu seçtim diyelim." (K.9)

K.9 gibi turizme istihdam odaklı bakan K.7, sadece yaz turizmini yeterli görmemekte ve son dönemde kış mevsimini geçirmek için Demre'ye gelenlerin sayısının daha da artmasını beklemektedir:

"Yavaş yavaş daha, yeni yeni... Önce öyle bir şey yoktu zaten, herkes gelmeye başladı, ortalık bir değişti, Demre değişti. Yavaş yavaş oluyor işte. Oteller oldu, bungalovlar oldu. Yabancı insanları çok görüyoruz büyük otellerden gelen. Kışlamaya da gelenler var, oluyor yani. Olması gerekiyor zaten yani, gereken bu. Olmalı ki iyi kötü çocuklarımızın da geleceğini görmek lazım." (K.7)

Bu olumlu bakışın temelinde turizmin getireceği gelirin olduğu, çocuklarının geleceğini görebilmek üzerinden üstü kapalı olarak ifade edilmektedir. K.7 devamında Demre'de öne çıkardığı turistik yerleri de sıralamıştır:

"Ya denize götüreceksin ya Noel Baba'ya götüreceksin, Myra'yı gezdirip. Bir de Çayağzı'nda tekne turumuz oluyor; Üçağzı, Kekova, Batık Şehir'imiz var, onlara gidiyoruz. Kalemiz var, Kaleköy. Bunlar yani Demre için bitirim. Geleceği, önü açık; bir turizm patlaması bekliyoruz Demre'de." (K.7)

K.9, Demre'nin turizm açısından potansiyeli olduğunu dile getirmekte; ancak yetersiz tanıtımdan ötürü bunların gereğince ilgi görmediğini ifade etmektedir:

"Şu anda yetersiz. Eksiği, tanıtılmamış olması. Burada Noel Baba Kilisesi var, dünya kutluyor Noel Baba'yı. Kilise burada, Antalya'nın Demre ilçesinde, Türkiye'de yani... Önceki belediyeler ve belediye başkanları gerekli adımları atmamış, tarımla daha çok ön plana çıkmış Demre. Turizm yönüyle Finike daha önde, onun gerisinde kalmış. Ama düşününce Myra olsun, Noel Baba Kilisesi olsun, plajı olsun, Beymelek plajı var, Taşdibi plajı var, Sülüklü plajı var, Çayağzı plajı var, 4 tane plajı var ama bir Kaş Kaputaş Plajı kadar rağbet görmüyor. Hâlbuki onlardan geri kalır yanı yok; hatta

daha sakin, daha cezbedici ama gerekli şeyler yapılmamış. Ranta açılmamış burası. Ya açtırılmak istenmemiş ya da açılmamış.” (K.9)

Demre'nin turizmle ilgili zayıf bir kimliğinin bulunuşu, çoğunlukla önceki belediye başkanlarının turizm eksenli bir politika yürütmemesine bağlanmaktadır. K.9 bu durumun 2019 yerel seçimleriyle birlikte değiştiğini de ifade etmiştir:

“Son belediye seçimlerinden sonra turizm biraz gelişmeye başladı. Daha da evrilecek. Bungalovlar olsun, açılan kafeler olsun, biraz turist çekmeye başladı. Özellikle yerli turiste cazip gelmeye başladı. O açıdan güzel oldu. [...] Ahali, tabii esnaflar çok memnun. İlla ki oturuyor, balık yiyor, bira içiyor, alkol alıyor falan. Veya tekne turuna gidiyor, turizmciler memnun. Yani onlar da istiyor gelmesini, buraya ekonomik olarak katkı vermesini.” (K.9)

K.3 de 2019 yerel seçimlerini Demre'nin turizm politikası açısından bir dönüm noktası olarak görmektedir:

“Turizm açısından şöyle kolaylık sağlanıyor. Mesela ruhsat mı verilmesi lazım, ev inşaatı ruhsatı gibi değil. [Belediye] turizmin gelişmesini istediği için herhangi bir zorluk çıkarmıyor. Bungalov mu yapacaksın, zorluk olmuyor; parası olan insanlar bu yüzden ona yöneliyor. Belediye maddi olarak destek vermese de resmî olarak işi kolaylaştırıyor birkaç senedir.” (K.3)

K.8 için turizm, getireceği ekonomik katkıdan ötürü iyi bir şeydir. Turizm sektörünün gelişiyor olması, turizm girişimcileri için kazanç getiren bir alternatiftir:

“İyi olmaz mı ya, memlekete bir kazanç gelsin. Şimdi şöyle bir şey var. Sen niye bir apart, bungalov yapıp da para kazanmayacaksın böyle bir fırsat varken?” (K.8)

Demre'nin turizm sektörüne dâhil olması noktasında yerli nüfusun ve samimiyet, yakınlık odaklı etkileşimin bozulmaması en temel beklentiler arasındadır:

“Demre keşfedilmemiş bir yer ve yeryüzünün cenneti benim gözümde. Finike gibi, Kaş gibi değil. Özellikle Kaş evli çocuklu birisinin aile babasının gidip de zevk alacağı bir yer değil. Çok kalabalık, aşırı alkol tüketimi var, yabancı da çok yerli turistten ziyade, yabancı turist çok. Bizim kültürümüze, bizim coğrafyamıza biraz ters düşüyor. Onun için Demre bir aile babası için, evli çocuklu birisi için daha cezbedici bir yer. Sakin. Nüfusu yerli. Burada birisi bir şey demez, bir şey olmaz, kötü bir şey yaşamazsınız. O noktada Demre'yle övünürüm. Ama Kaş'ta öyle bir şey yok, herkes yabancı.” (K.9)

K.9'un değerlendirmesinde öne çıkan Kaş ilçesi, daha önceki birçok ifadede olduğu gibi Demre'yi anlatmada kritik bir referans olmaktadır. Halen bazı resmî işlemlerin yürütüldüğü ve özellikle sunduğu sağlık hizmetleriyle Demre'yi besleyen komşu ilçe Kaş, Demre'nin aksine tarımdan ziyade turizm kimliğiyle öne çıkmıştır. Turizmin özellikle yabancı turiste yönelik olması, turizm hizmetlerinin içeriğini de etkilemiş; fakat bu durum K.9 için bir sorun olarak görülmüştür. Ayrıca Demre'nin sunduğu sakinlik, Kaş'ın hareketli gece hayatı için tercih edilesi bir alternatif olarak kabul edilmektedir.

Turizm Demre'de, deniz turizmi ve inanç turizminin başını çektiği birkaç alanda işletilmektedir. Ancak bu unsurların dışında, tarım ilçesi kimliğinin de turizmle bir bağlantısı kurulabilir. Tarım turizmi, bu bağlantının kurulabileceği bir alan olup yaz ve deniz turizmi gibi kitle turizminin dışında alternatif bir turizm tipi sunabilir. Agro-turizm/tarım turizmi, literatürde farklı şekillerde tanımlanmakla ve uygulanmakla birlikte, özet olarak tarım ve turizmin birlikte yapıldığı, ziyaretçilere tarımsal ürünlerin tanıtıldığı, tarımın nasıl yapıldığına yönelik bilginin ve eğitimlerin verilebildiği, kırsal yaşamın deneyimlendiği, ekolojik sürdürülebilirlik açısından önemli bir yere sahip olan turizm alt başlığıdır (Çelik Çanga, Kutlu ve Çalışkan, 2018). Aslında K.5, çiftçi olmayanların bu işin zorluğunu anlaması için deneyimlemesini ifade etmektedir. Bu durum, “tarım turizmi” adı altında alternatif bir turizm önerisini akla getirmektedir:

“Aslında insanlarımızın şöyle bir imkânı olması lazım. Mesela bizim Demre'de kışın sera altı turfanda sebzecilik yapıyor. Yiyen tüketen, Ankara ve Ankara'nın ötesinden bir aileyi getireceksin

buraya. Hiç olmazsa 1 ay veya 15 gün buradaki işleri görecek. Nasıl yapılıyor, ne şekillerde yapılıyor; işlerin hangi zorluklarla yapıldığını görmesi lazım. Görmediği müddetçe nasıl oluyor biliyor musun? Burada sanki sebze kendiliğinden yetişiyor, toplanıp geliyor gibi bir duyguları var.” (K.5)

K.5’in önerdiği bu etkinlik, tarım turizmi kapsamında gerçekleştirilebilir bir faaliyettir. Bu sayede Demre’nin tarım ilçesi olarak ekonomik ve sürdürülebilir bir karşılık daha bulması, Demreli çiftçilerin seracılık işinin ekonomik değerinin artması, turistik kimlik kazanmasıyla beraber turizm kavramına yabancılaşmalarını mümkün olabilir. Turizmi deniz faaliyetiyle sınırlandıran, kendilerine uzak bir faaliyet alanı olarak gören katılımcılar için tarım turizmi önemli bir adım olabilir. Bu noktada Kaş ilçesinde yapılan tarım fuarları, tarım turizmüne örnek olarak gösterilebilir.¹³ Demre’de de bu tip faaliyetlerin özendirilmesi, hem tarımın gelişmesi hem de tarım turizmüne yönelik bir farkındalık oluşturmaya açısından önemlidir.

K.7 ve K.9 ise kültürel turizm bağlamında değerlendirilebilecek Demre’nin yerel etkinliklerine değinmiştir:

“Festival falan yapıldı, çok güzel oldu. Demre için güzel bir şey. Kışın deve güreşlerimiz oluyor.” (K.7)

“Festivaller düzenleniyor. Onlara komşu ilçelerden Finike’den, Kumluca’dan, Kaş’tan gelenler oluyor. Panayır oluyor burada, şehir merkezinde.” (K.9)

Aşağıdaki başlıklar, turizm sektöründe aktif olarak işletilen Demre’nin turistik yer ve mekânlarını kapsamaktadır. Katılımcıların muhayyilesinde bu yerlerin anlamı ve çiftçi olarak deneyimleri analiz edilmiştir.

5.3.1. Deniz ve Deniz Turizmi: “Deniz çok iyi bir şey de, biz değerlendiremiyoruz”

Deniz, bulunduğu bölgelerde iklim ve geçim kaynağı başta olmak üzere birçok unsuru derinden etkilemiştir. Tarihte karaya karşılık denizlere hâkim olmak, birçok ülkenin politikasını belirlemiştir. Örneğin İngiliz kâşif, denizci ve kolonci Sir Walter Raleigh “Denizlere hâkim olan ticarete hâkim olur, ticarete hâkim olan ise dünya zenginliklerine hükmeder.” fikrini savunarak Britanya İmparatorluğu’nun politikalarında etkili olmuştur ve bu tip görüşler/politikalar *deniz hâkimiyeti teorisi* adı altında değerlendirilmektedir (Akengin, 2022: 48). Carl Schmitt de *Kara ve Deniz* (2018) adlı eserinde dünya tarihindeki güç mücadelelerini “kara varlığı” olmaya karşın denizler üzerinde hâkimiyet kurma çabalarına referansla anlatmaktadır. Kara ve deniz, insanın yaşadığı ve yaşamını devam ettirmek için üzerinde var olmaya ve hâkim olmaya mecbur olduğu iki mekân ve iki metafor olarak anlam kazanmıştır. Çalışmanın odağında da yer alan çiftçilik ve turizm, esasen karaya ve denize ait olma üzerinden de anlam kazanmaktadır.

Kentbilimci İlhan Tekeli (2021: 108-109), insanın denizle üç tür ilişki kurduğundan bahseder: denize bakarak, görerek; yeryüzündeki iki yer arasında denizde vapurla yahut tekneyle gidip gelerek; denize girip yüzerek. Demre bu ilişkisellikten ikisine tamamen, birine de kısmen sahiptir. Demre’de tekne ulaşımı olmasına rağmen bu daha çok ticari amaçla balık tutmak ve özellikle yaz sezonunda bölgeye yakın kıyılara yapılan tur şeklindedir. Dolayısıyla Demre için deniz ulaşımı temel bir ulaşım aracı olarak değerlendirilememektedir.

Demre için deniz, turizme araç olması dışında hem görsel açıdan estetik bir unsur, hem de yüzmeye tanıdığı imkân dolayısıyla işlevsel bir niteliğe sahiptir. Bu bakımdan katılımcıların nezdinde deniz hem vakit geçirilecek hem de seyredilecek bir değer olarak nitelendirilmektedir. Bu niteliklerle bağlantılı olarak deniz olumlu duygular ve değerlerle de ilişkilendirilmiştir. Sahilde piknik yapma mekânı olarak kullanımıyla birlikte sağlık, huzur, şifa, ferahlık, temizlik katılımcılarca en çok ilişkilendirilen unsurlar arasındadır. K.8 içinse deniz, kendini iyi hissettiği bir yerdir:

“Açık deniz iyi. Adam denizi olmayan memleketten gelir, denize gireceğim diye uğraşır, kendi memleketindeki denizin fırsatını bilmezsen. Ben 30 sene denize gittim zaten, karavanda oturdum... [Deniz] güzel hissettiriyor.” (K.8)

Çiftçiler için günlük hayatın yoruculuğu, K.1 tarafından denizi değerlendirememeye gerekçe olarak gösterilmiştir:

¹³ Erişim adresi: <https://www.kas.bel.tr/haber/2-kas-tarim-fuari-kapilarini-acmaya-hazirlaniyor-6265>, Erişim tarihi: 09.01.2024.

“Deniz çok iyi bir şey de, biz değerlendiremiyoruz. Deniz Mayıs-Eylül arası. Haziran’da gidebilirsin. Haziran’da da şöyle 1-2 saat boşluğun var. 5 saat boşluğun yok.” (K.1)

“Denize yakın olunca bizim ev, atlayıp her gün denize gidebiliyorlar. Böyle bir avantajımız var. Beymelek tarafında bizim ev. Yolu geçince denizdesin zaten. Yani o yüzden çocuklar her gün gidiyor.” (K.3)

Deniz turizmini bir katkı olarak görüp olumlu değerlendirmesine karşın K.6 kalabalık riskine dikkati çekmektedir:

“Katkı sağlar yani. Denize girmek isteyenler geliyor. Aslında tabii kalabalık da oluşur sonradan, çok da kalabalıklaşmak iyi bir şey değil.” (K.6)

Deniz turizminde otele alternatif olarak son yıllarda birçok tatil bölgesinde inşa edilen bungalov evler sorulduğunda, K.3 meseleye doğal çevre açısından yaklaşmış, olası risklere dikkati çekmiştir:

“Sonu nereye gider? Sonuçta bu Karadeniz mimarisi, Karadeniz yayla bir yer. Ağaçların orada ömrü daha uzun olur. Burası daha sahil, daha nemli. Orada mesela karda çökmesin diye öyle, burada kar problemi yokken böyle bir mimari yapıyorsun. Hepsini ağaçtan yapıyorsun. İlerleyen dönemde göreceğiz ne olacağını.” (K.3)

Sera dönemindeki günlük hayatta ortaya çıkan toplumsal cinsiyet farklılığı, sera dışı dönemdeki günlük hayata da yansımaktadır. Demre’yi gezme ve turizm olanaklarından faydalanma noktasında sorulan soruya kadın katılımcılardan biri şu cevabı vermiştir:

“Götüren olsa gideriz, götürülen olmayınca ne yapalım, gidilmiyor. Adam geliyor yatıyor, diyor ki siz gidin. Canım o öyle yatarken sen kalksan gitsen olur mu?” (K.4)

Kadınların bağımlı varoluşunu örnekendirerek gezme eylemini bir erkeğin refakatinde gerçekleştirebileceğini ifade eden K.4, bu durumu duygudurumuyla da eşleştirmiştir:

“Gezmek için şen olacaksın. İçin şen olmadıktan sonra, buruksan gezemezsin.” (K.4)

“Evdtekiler haydin gidelim derslerse, götürürlerse gideriz. Sık gidilmez yani. Hep öyle alıştığımız için. Ama gideriz Soğuk Su’ya falan. Hep gelir gideriz de, ne bileyim ben, aman hadi sen git derim bazen, çok da aramam.” (K.6)

Bu durumu K.9 gözlemlerine dayanarak değerlendirmiş ve kadınların denizle mesafeli olmalarını “yüzme bilmemelerine” bağlamıştır:

“Kadınlar genelde yüzmeyi bilmiyor. Öyle olunca gitsem de ne yapacağım, ben yüzmeyi bilmiyorum zaten muhabbeti oluyor. Tamam deniz kenarında yaşıyoruz da kadınların çoğunluğu yüzme bilmiyor. Yeni nesil biliyor, 90-95 doğumlular. Diğerleri denizin dibinde yaşamış ama yıllarca öğrenmemiş, öğretmemişler.” (K.9)

Bu değerlendirmede ifade edilen -yeni nesil hariç- Demreli kadınların yüzmeyi öğrenmeyişi ve onlara yüzmenin öğretilmeyişi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle birlikte önceliğin denizle kurulan ilişkiler değil de seracılık olması üzerinden de okunabilir.

5.3.2. İnanç, Kültür ve Tarih Turizmi: “Eskiden çok gittik. Şimdi gidiyoruz, para istiyorlar. Bizden para istiyor adam, turist gibi”

Deniz haricinde, Demre’nin turizm unsurları arasında Aziz Nikolas (Noel Baba) Kilisesi, Myra Antik Kenti, Andriake Limanı ve bu limanın içinde bulunduğu Likya Uygarlıkları Müzesi öne çıkmaktadır. Bu yerler dünya kültürel mirası için de önemli olup Demre’yi Hristiyanlık inanç merkezlerinden biri konumuna taşımıştır.

Noel Baba olarak bilinen Aziz Nikolas'ın Kaş sınırındaki Patara'da doğduğu, daha sonra Demre sınırlarındaki Myra'da piskoposluk yaptığı ve 6 Aralık tarihinde burada vefat ettiği düşünülmektedir¹⁴. Doğum ve ölüm yılına dair kaynaklarda farklı bilgiler bulunmasına rağmen 6 Aralık günü konusunda uzlaşma vardır ve o gün, Hristiyanlarca vefatı sebebiyle anma günü olarak kabul edilmektedir. Hristiyanlar, Demre'de 1994 yılında ziyarete açılan Aziz Nikolas Müzesi'ne her yıl 6 Aralık'ta Noel Baba'yı anmak için gelmektedirler¹⁵. Bu ziyaretler genelde günübürlük olup bu amaçla Demre'ye gelen turistler gün sonunda Kaş'a gitmektedirler.

Demre'nin referanslarından olan Kaş'ta 1980'li yıllardan beri turizm odaklı bir politika işletildiği, hatta Demre'nin tarihi miraslarından olan Noel Baba Kilisesi açılışının bile Kaş'ta yapıldığı ifade edilmiştir. Bu durumun temel sebebi olarak politik ve idari gerekçeler öne çıkmaktadır:

"Şimdi şöyle bir olay var. Bizim burası şimdi nahiye mi, Kaş kaza; Noel Baba festivallerinin olduğu zamanda açılışları Kaş'ta yapıyorlar. Aslında Demre'de turizm daha fazla ama Kaş'ta olduğu için Kaş'a akın daha fazla. Bunun sebebi zaten Noel Baba'nın 80'lerde açılışını Demre'de değil Kaş'ta yapmalarından ötürü. Yoksa Demre'nin güzelliği Kaş'tan daha iyi." (K.8)

2011 yılında Demre halkıyla Demre'deki inanç turizmine yönelik yapılan Myra ve Noel Baba Kilisesi'ne dair bir araştırmada (Dikici ve Sağır, 2012) yerel halkın gözünden bu yerlerin "kısmi bir ekonomik getiri" olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Ayrıca Demre halkının Hristiyanların bu kutsal yerlerini hoşgörü ve misafirperverlik çerçevesinde değerlendirdiği belirtilmiştir. Benzer verilere çalışmamızda da rastlanmış, ancak inanç turizmine yerli olarak maddi katkı sağlama gündeme geldiğinde farklı değerlendirmelerde de bulunulmuştur:

"Eskiden çok gittik. Şimdi gidiyoruz, para istiyorlar. Bizden para istiyor adam, turist gibi, bize de aynı. İçini değiştirdiler, bir şeyler oldu. Bir misafir gelmese, şurayı da görelim demese ben gidip de o parayı vermem. Yerlisine çok para. Anlamadığım iş bu. Yerliye öncelik olmaz mı?" (K.1)

Benzer ekonomik yönlü bir itiraz, K.2 tarafından da dile getirilmiştir:

"Fırsat bulsak gitmeyi düşünürüz de gittiğimiz yerler de oluyor, gitmediğimiz yerler de oluyor. Mesela Noel Baba'ya girme şansı yok şu zamanlarda. Biz onların verdiği parayı veremeyeceğimize göre, giremiyoruz." (K.2)

"Onlar" olarak bahsedilen turistlerle mekâna giriş ve ücret ödemek bağlamında eşit kılınmak, K.1 için olduğu gibi K.2 için de bir rahatsızlık kaynağıdır.

K.3 için de Demre'deki inanç turizmi mekânları, misafir ziyareti vesilesiyle görülecek yerlerdendir:

"Anca işte misafirlerimiz gelirse dışarıdan, onların vasıtasıyla biz de görmüş oluruz, bu şekilde gideriz. Mecburiyetten." (K.3)

K.4, K.5 ve K.7 gibi diğer katılımcılar içinse Myra ve Noel Baba Kilisesi gibi yerler çocuklukta gidilen ve uzun zamandır aşına olunan mekânlar oldukları için artık buralara yeniden gitme ihtiyacı duyulmamaktadır:

"Noel Baba'ya filan gitmeyiz hiç, çocukluğumuzda giderdik. Myra'ya falan eskilerde çıktık. Şimdi hayat koşturmacasından fırsat kalmıyor. Yaş da var." (K.4)

"Buraları [Myra, Noel Baba Kilisesi vs.], Demre'nin yerlisi olarak hiç gezme alışkanlığımız yok. Çocukluğumuzdan beri gördüğümüz için yani. Atıyorum ben 10 sene önce Myra'nın içine veyahut Noel Baba'nın içine gittiysem, ne olmuştur değişiklik olarak; belki bir temizlik olmuştur, bir görüntü değişikliği olmuştur. Benim oğlum 5-6 yıldır müzede çalışıyor; çalıştığı halde burada gezme şevkini duymaz." (K.5)

"Çocukken gittik, 30 senedir gitmedim. Noel Baba Kilisesi'ne de çocukken gittik, bir daha da gidilmiyor ki." (K.7)

14 Erişim adresi: <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=STN01&DistId=STN>, Erişim tarihi: 07.01.2024.

15 Erişim adresi: <http://www.demre.gov.tr/aziz-nikolas-noel-baba-muzesi>, Erişim tarihi: 07.01.2024.

K.8 geçmişe atıf yaparak Demrelilerin turizmle ilişkisine farklı bir örnek vermiştir. K.8'in bahsettiği köy, Muskar denilen, bugün mahalle olan Belören'dir. Burada yer alan kalıntılar içinde Ala Kilise'nin ayakta kalabilen birkaç duvarı bulunmaktadır (Yörük, 2010: 72). Demre'nin diğer köylerinden farklı olarak burada yaşayan köylülerin antik bir alana sahip olmanın bilincinde olduğu ifade edilmiştir:

"Şimdi mesela köy içindeki gençlerin çoğu turizm odaklıdır, zaten Myra'da çalıştıkları için. Şimdi evveli Myra'nın kapısından paralı girilmezdi. Gençler turistleri götürür, işte şurası mağara şurası şöyle diye. Hâlbuki çok gezecek yer olmasa dahi adamı götürüp rehberlik yapardı. Bunu ilkokul mezunu çocuklar yapardı önce. Çat pat Almanca bilirlerdi. İngilizce, Fransızca, Rusça bilen yoktu o zaman. Şimdi hepsi biliyor. Bildikleri için rehberlik yapıyorlar. Evveli bunlar yoktu. Otobüsle gelen az olurdu. Yayan gelirlerdi çok. Şimdi rehberle geliyorlar." (K.8)

Demre, Muğla/Fethiye ve Antalya arasındaki Likya Yolu güzergâhında bulunmaktadır. K.8'in söz ettiği yayan gelen turistler, Likya Yolu'nu takip ederek Demre'ye ulaşırlar. Turizm olanaklarının daha sınırlı olduğu geçmişte bu yöntem daha çok tercih edilirken günümüzde bir hizmet sektörü olarak turizm gelişmiştir. İnanç turizmi kapsamında Hristiyan turistlere yönelik acente turlarına ve turistik gezilere Demre'deki bu tarihî mekânlar dâhil edilmiştir. Ancak Yörük'ün de 2010 tarihli çalışmasında gündeme getirdiği, Demre'ye inanç turizmi ziyaretlerinin günümüzde olduğu meselesi halen devam etmektedir.

Demre'nin diğer tarihî kimlik unsurları arasında yer alan ve Demre-Kaş arasındaki tekne turları güzergâhında bulunan Üçağız, Kaleköy gibi bazı doğal ve tarihî yerler de Kaş ile Demre arasındaki deniz sınırında bulunmaktadır. Buna ek olarak Demrelilerin yazın sıklıkla gittiği Gömbe Yaylası da Kaş sınırındadır.

5.3.3. Yayla/Dağ ve Turizm: "İletişimin olmadığı yer; sessizlik, sakinlik ve buz gibi hava"

Demre'nin yerli halkının yaz için temel etkinlik yerlerinden biri, konum olarak Kaş ile Demre sınırında bulunan Gömbe Yaylası'dır. Gömbe Yaylası'nın, Kömbe adıyla bilinen bir antik yerleşim olduğu ve tarihin eski dönemlerinde yazlık olarak kullanıldığı bilinmektedir (Çevik, 2023: 283). İdari açıdan bağlı olduğu Kaş'ın 70 km kuzeyinde bulunan Gömbe Yaylası, Osmanlı İmparatorluğu zamanında hayvan pazarı olarak kullanılmıştır; aynı zamanda en eski yağlı güreşlerin yapıldığı yerdir¹⁶. Gömbe Yaylası, Demrelilerin yaylaya çıktığı yer olmanın yanında orman alanlarının zenginliği, soğuk suları ve elma bahçeleriyle de ünlüdür. Ayrıca her yıl ağustos ayında yapılan panayırıyla ilgi çekmektedir. Yörük Festivali¹⁷ adıyla yaygınlık kazanan kültürel etkinliğin de yapıldığı bu yer, yayla turizmi olarak bilinen turizme müsait bir alandır.¹⁸ Türkiye Kültür Portalı web sayfasında listelenen bölge, turizme açık konaklama tesislerine ve restoranlarına sahiptir (Cengiz, Çobanoğlu ve Demir Barut, 2010: 350).

Katılımcıların yazın bu bölgeyi tercih etmesinde, yayla olduğu için serin olması temel sebeptir. Gömbe'de turizm olanakları olsa da katılımcıların gözünde yaz mevsimini Gömbe'de geçirmek turizm eylemi olarak düşünülmemektedir:

"Yaz sıcaktır, bunaltıcı bir havası vardır. Bizim buralarda bir de hava nemlidir, onun için böyle yapışık yapışık olur, terli terli olur, bunlar zordur. Ama yayla kesiminde bu nem oranı olmadığı için rahatsızlık görülmez. Ha sıcaktır yine orada da güneşin altı, ama bizim bu sahil gibi değildir." (K.5)

Yazın Akdeniz ikliminin sıcak ve nemli havasında deniz turizmine turist olarak dâhil olamayan katılımcılar, serin havası ve deniz turizmine kıyasla oldukça az masraflı yaşantısıyla yaylayı tercih etmektedir:

"Bizim mesela Gömbe Yaylamız vardır. Oraları bir gezip geliriz, yani başka bir alternatif yok şu anda. Yaylayı pek sevmiyoruz. Aslında sevilir yayla da, 3 gün sevilir, 5 gün sevilir. Yaşlılar seviyor yaylayı. Bir de yayla hayatı ucuz." (K.7)

Yaylayı en az tercih eden katılımcı olan K.7, bu durumu Gömbe Yaylası'ndaki sınırlı etkinlikten dolayı yaşa bağlamaktadır. Buna karşın K.8, Demre sevgisini ve Demre'ye bağlılığını vurgularken buna tek alternatif olarak yaylada yaşamayı göstermektedir:

16 Erişim adresi: <http://www.kas.gov.tr/gombe>, Erişim tarihi: 22.07.2023.

17 Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kasta-gombe-yoruk-senligi-duzenlendi/2661809#>, Erişim tarihi: 08.01.2024.

18 Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/TurizmAktiviteleri/yayla-turizmi141642>, Erişim tarihi: 08.01.2024.

“Ben [Demre’den başka bir yere] gitmem. Gidersem de yaylaya. Yaylada benim yerim var. Yaylaya bir ev bile yapmayı düşünürüm belki.” (K.8)

“Biz serin diye yaylayı tercih ediyoruz. İmkânın olsa gidiyorsun 2 gün kalıyorsun, 3 gün kalamıyorsun. Dönüp geliyorsun. Yerleşimin yok çünkü. Otele verilen parayla da bitmiyor ki. Yemesi var; çocuğun varsa onun masrafı var, onun istekleri var...” (K.3)

K.3, daha genç nesilden bir çiftçi olarak bu soruna kamp turizmi şeklinde çözüm bulmuş ve bölgeyi turistik anlamda değerlendirebilmiştir:

“Çok sevmiyoruz denizi açıkçası. Daha çok yayla gibi yerleri sevdiğimiz için. Özellikle telefonun çekmediği, elektriğin olmadığı bir yayla var Gömbe tarafında. Adı, Subaşı. Çadırımı aldım, çocuklarımı aldım, 13 gün kaldım. İletişimin olmadığı yer; sessizlik, sakinlik ve buz gibi hava. Temmuz işte, temmuz ayında yorgan ve battaniye ile yatıyoruz. Uçarsu Şelalesi’nin daha ilerisi, daha yüksek. Hiçbir şey yok. Dağlar var, çok kar yağıyor. Ağaç falan yetişmiyor. Normal bildiğiniz Konya Ovası gibi düşünün. Ama bir çayır olduğunu ve ortasında bir suyun aktığını.” (K.3)

K.9 için ara sıra gittikleri Gömbe Yaylası, Demre dışında yaşanacak yer alternatifi olarak gösterilmiştir:

“Demre dışında bir yerde yaşamak istesem herhalde yaylada yaşamak isterdim. Biz Yörük’üz, onun için orada yaşamak isterdim. Dağlarda yaşamak isterdim. Özgürlük, çobanlık, Yörüklük, sessiz sakin... Şehir sesinden uzak; araba sesinden, motor sesinden, şehrin o trafiğinden, kalabalığından, korna sesinden... Sessiz sakin... 100 tane malın olsun yani küçükbaş hayvan, yanında eşin olsun anlaşabileceğin. Daha ne.” (K.9)

Yaylaya gidil(e)mediği durumda başka bir çözüm, Demre’nin yeni yeni turizm kaynağı olmaya başlayan bir diğer doğal unsuru “Soğuk Su”dur.

5.3.4. Sağlık Turizmi: “Adeta doğal kaplıcadır Demre; şifadır”

Demre’nin turizmle bağlantılı önemli kaynaklarından biri, yerlilerce *Soğuk Su* olarak adlandırılan kükürtlü suyun çıktığı bölgedir. Burguç adındaki kayadan çıkan kaynak suyuna özellikle cilt hastalığı olanlar yoğunlukla rağbet etmektedir. Bu yerde ayrıca yine şifalı olduğu ve cilde iyi geldiği düşünülen balçık/çamur vardır. Yerel halkın hem yazın serinlemek hem de şifalanmak için düzenli olarak gittiği bölge¹⁹, 2019 yılından sonra belediye eliyle işletmeye açılarak turizm faaliyetleri kapsamına girmiştir. Sağlık turizmi kapsamında hizmet veren bu yer, katılımcıların da sıklıkla ziyaret ettiği bir mekândır.

“Bu mucizeler zaten bizde fazla. Bilen bilir. Soğuk su ayrı, sıcak su ayrı. Kumu, çakılı ayrı. Adeta doğal kaplıcadır Demre; şifadır.” (K.8)

Demre’nin sağlık turizmi kapsamındaki kaynakları, artık daha çok bilinmekte ve birçok yerden talep görmektedir. K.9 bunu ifade ederek bu yöndeki turizmin yaygınlaşmasını olumlu değerlendirmektedir:

“Soğuk Su’ya gidiyoruz serinlemek için. Yaylaya gitmeyenlerin tercihi Soğuk Su. Şifalı. Şimdi ben Soğuk Su’ya bu sene hiç boşluk vermeden 2 aydır gidiyorum, 60 gündür. Her gittiğimde işte Konyalı, Ankaralı, Ispartalı yerli turistler geliyor. Tanışıyoruz, konuşuyoruz; memnun oluyorum, yani seviniyorum. Önceden çok nadirdi gelen şifa bulmaya. Adamda rahatsızlık var, midesinde veya cildinde rahatsızlık var; duymuş bir yerden burayı, geliyor. O tek tük, genelde Finike, Kumluca, Kaş vs. diğer ilçelerden geliyorlardı ama şimdi Türkiye’nin her bir yerinden turist geliyor. Tabii yabancı turist de geliyor; gördüm geçen gün, rehber getirdi.” (K.9)

Katılımcıların birçoğu için bilhassa yazın sıklıkla gidilen bu yer, bölgeye dışarıdan gelenler için sağlık turizminin bir mekânı olmasına rağmen katılımcıların günlük rutinindeki bir unsurdur. Bölge sakinleri olarak katılım

¹⁹ Erişim adresi: <https://www.haberler.com/haberler/antalya-nin-demre-ilcesindeki-burguc-sifali-su-kaynagi-sicaktan-bunalanlarin-adresi-16149994-haberi/>, Erişim tarihi: 06.01.2024.

gösterdikleri bu etkinlik, işletmeye açılması ve tanınırlığının artması sebebiyle yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmekte, bu da turistlerle yerlilerin kesişimini artırmaktadır.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, tarım ve turizm bölgesi olan bir yerde yaşayan ve tarımla uğraşan insanların yaşamına odaklanılmıştır. Kırsal yaşamın temel geçim kaynağı olan tarım ve kent yaşamına ilişkin bir alan olarak turizm, farklı yaşam örüntüleri sağlamaktadır. Bu farklılığı bünyesinde barındırabilen ve hem tarım hem de turizm kimlikleriyle ön planda olan kentler bu açıdan önemli bir araştırma alanı açmaktadır. Bu kimliğe uyan ve Antalya'nın batı sahil şeridindeki ilçelerinden biri olan Demre, hem turizm hem de turfanda sebzeçilik yapılan ve ekonomisi bu iki ana eksen üzerinde şekillenen özelliğiyle araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Tarım ve turizmin bireylerin günlük ve toplumsal yaşamı özelinde farklılaşan görünümü, bu çalışmada incelenmiştir.

Bir turizm ilçesinde yaşayıp tarımla uğraşmak, fenomenolojik bir deneyim olarak değerlendirilmiş ve katılımcıların Demre'ye ve Demre'deki günlük yaşamlarına dair deneyimleri ve turizme bakışları anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu deneyimler arasında seradaki günlük rutinleri, Demre'deki günlük hayat deneyimleri, Demre'ye ve turizme dair algıları gibi unsurlar bulunmaktadır. Demre'de çiftçi olmak açısından seracılık deneyimi, turizm deneyimi ve turizme bakış sorunsallaştırılmış ve fenomenolojik açıdan değerlendirilmiştir.

Çalışmada bu amaçla Demre kent merkezinde yaşayan ve serada çiftçilik yapan 9 kişiyle yarı-yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 7'si erkek, 2'si kadındır. Kadın katılımcıların sayıca az olmasının temelinde, sera işinde ağırlıklı olarak erkeklerin çalışması, kadınların daha çok serada çalışan erkeklere destek olmaları ve ev işlerini yapma görevini üstlenmeleri yatmaktadır. Bu tablo, toplumsal cinsiyet rollerinin kentteki günlük hayata yansımalarına dair ipuçları vermektedir. Bununla birlikte, kadınların görünürlüğü Demre'de oldukça belirgindir. Bölgede sıklıkla kullanılan traktör, motosiklet, elektrikli bisiklet, otomobil gibi taşıtların şoförü olarak kadınlar göze çarpmaktadır. Serasına, evine yahut ürününü satmaya pazara giden çiftçi kadınlar da bahsedilen grup arasındadır. Ancak bu görünürlüklerinin, bölgenin turizm olanaklarına katılmaya aynı oranda yansımadağı anlaşılmaktadır. Denize gitme gibi etkinliklerin dahi çoğunlukla erkeklerin ve aile üyelerinin refakatinde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Demre'de kadın bir çiftçi olmak, seracılık mesaisine ek olarak ev içi işlerin yükünü üstlenmek anlamına da gelmektedir.

Çalışmada ortaya çıkan veriler, benzer habituslara sahip çiftçilerin günlük hayatlarının da benzer çevrede gerçekleştiğini, turizme benzer anlamlar yüklediklerini ve benzer deneyimlerinin olduğunu göstermektedir. Çiftçilik ve sera katılımcıların içselleştirdiği, geçim sağladıkları sektör olmadan öte zamanlarını, günlük hayatlarını ona göre şekillendirdikleri yaşamlarında kurucu bir unsurdur. Turizme şahit oluşları, onları çiftçilik kimliğinden vazgeçirebilecek nitelikte değildir ve çiftçiliğe dair sosyalleştikleri ve çiftçiliği içselleştirdikleri için turizm, sektör olarak yönelebilecekleri bir alan olmamaktadır. Demreli çiftçiler için turizm, kendilerine yabancı bir alandır. Bu çalışmadan elde edilen veriler evrensel genelleme iddiası taşımamakla beraber çalışmadaki örneklem grubu özelinde temsilî bir genellemeye imkân tanımaktadır.

Görüşmeler sonucunda, Demre'de çiftçi olmanın günlük yaşamı büyük ölçüde etkilediği ve şekillendirdiği görülmüştür. Serada çalışmanın yılın 10 ayını sabahtan akşama kadar kapsayan, kimi durumlarda (hastalık, hava koşulları vs.) akşamı ve geceyi de içine alan bir mesaiyi içerdiği ifade edilmiştir. Serada aktif üretim ve ürün toplamanın yapılmadığı 2 ayda da seranın bakımı, kontrolü, yeni üretim dönemine hazırlanması gibi işler olmakta, çiftçilerin tarım mesaisi kısmen devam etmektedir. Bu iki sürecin kendine has zorlukları ve sınırlı mali getirisi sebebiyle Demrelilerde turizme yönelik zayıf bir katılım sergilendiği dikkati çekmektedir.

Tüm katılımcılarda ortak olan tema; zamanı kullanım biçimi ve zaman algısı üzerinedir. Bütün katılımcılarda ortak olan; serada çalışmaya bağlı olarak bir takvim yılının sera zamanı ve sera dışı zaman/boş zaman olarak ikiye ayrılmasıdır. Serada çalışmanın getirdiği bir zorunluluk olarak dikim, üretim ve hasadın yapıldığı dönemlerde tüm gün çalışmak gerekirken, bu da yılın 10 ayını kapsamaktadır. Bu süre, günlük etkinlikleri oldukça sınırlamaktadır. Çiftçiliğin aile içi üyelerle desteklenerek gerçekleştirildiği durumlarda günlük hayat alanının genişlediği ortaya çıkmıştır.

İnsanları sosyal hayattan büyük ölçüde uzaklaştıran bu süreç kentteki sosyal etkinliklere, düğün-cenaze gibi törenlere katılımı da mümkün kılmamaktadır. Demre yerlilerin hayatında akrabalık, komşuluk gibi ilişkilerin samimiyet temelinde devam ettiği bir yer olduğu için bu törenler önemlidir. Ancak komşu ve akrabaların çoğu seracılıkla uğraştığı ve bu tür etkinliklere katılamama gerekçesinin sera işleri olduğunu bildikleri için, iş zamanı etkinliklere katılamamak anlaşılır bir durum olarak kabul edilmektedir.

Katılımcıların seracılıkla ilgili dile getirdiği bir diğer husus, hem serada hem de yaylada üretim yapmaya yönelik yeni bir eğilimdir. Yılın 12 ayını üretimle geçirmek anlamına gelen bu durum katılımcılarca pek benimsenmemekte, sera işi yoğun bir emek ve bakım gerektirdiğinden çiftçinin gücünün iki yere birden yetmeyeceği kanaati oluşmaktadır.

Seracılık açısından kuşaklar ve toplumsal cinsiyet dinamikleri özelinde bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu farklılıklar, özellikle sera dışında zaman geçirme ve turizme yüklenen anlamlar noktasında ortaya çıkmıştır. Kadın katılımcılar sera içinde aktif üretici, yardımcı üretici, evde yemek, temizlik, çocuk bakma gibi işleri yoğun olarak sürdürmekte; dolayısıyla Demre içinde aktif olarak kentsel etkinliklere katılma, turistik mekânları gezme, denize gitme gibi etkinliklere pek zaman ayıramamaktadır. Zaman ayırabildiğinde ise bu genelde aile içindeki diğer erkek bireylerle birlikte yapılmakta; erkekler bir yere götürmedikçe kendilerinin bir yere gitme ve gezme eğilimi olmadığı anlaşılmaktadır. Kuşak farkı ise sera işine ayrılan mesainin içeriği, zamanı kullanım yöntemleri, Demre'nin turizm ve tarihsel mirasına yönelik anlayış, boş zaman etkinlikleri gibi unsurlarda ortaya çıkmıştır. Bu arada kuşaklar ve yaş bağlamında daha genç katılımcıların turizme daha olumlu baktığı, daha yaşlı katılımcıların ise turizm sebebiyle oluşabilecek kalabalık riskini öncedelediği dikkati çekmiştir.

Yaza rastlayan temmuz ve ağustos aylarında serada ürün bulunmamaktadır. Bu dönemde katılımcıların bir kısmı, genellikle daha ileri yaşta olanlar, Demrelilerin çoğunun yazın göçtüğü Gömbe Yaylası'na gitmektedir. Yaylaya gitmeyip Demre'de kalanlar ise deniz kenarında piknik yaptığını ifade etmiştir. Katılımcıların denizle ilişkisi, genellikle deniz havası alıp kenarında yemek yeme üzerinedir. Bu durumda, modern turizm kültürü olarak yorumlanabilecek plaj kültürü katılımcılarda görülmemektedir. Zira plaj kültürü; denizi yüzmek ve güneşlenmek amacıyla değerlendiren "turist" kategorisindeki farklı sosyokültürel grupların bir aktivitesidir.

Demre'nin sahip olduğu turizm olanakları, ağırlıklı olarak deniz, inaç ve kültür turizmi üzerinedir. Demre'nin tarihî ve turistik yönü, katılımcıların muhayyilesinde Demre'nin kimliğini temsil etmesiyle karşılık bulmaktadır. Katılımcılar özelinde Demre deyince akıllarına buranın tarihî yerleri ve denizi gelmektedir. Ayrıca bu yerler, katılımcılar için Demreli olmayanlara karşı övünülecek yerler olup Demre'nin bu zenginliği bir iftihar kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Lefebvre'in de *gündelik hayatın eleştirisi* tezinde işaret ettiği gibi (2013) Demre'deki çiftçiler turizmin içinde yaşayarak, denizi görerek ancak denizin turizm için anlamının uzağında bir yaşam sergilemektedirler. Zihinlerinin her daim seradaki işlerle dolu olduğu, Demre'ye ve turizme dair anlamlarının da çiftçilik kimliği çerçevesinde oluştuğu görülmektedir. Turizmin boş zaman faaliyetleri kapsamında bir etkinlik oluşu, yaşamlarında "boş zaman"ın sınırlı yer bulduğu katılımcıların turizm deneyimine uzak ve yabancı kalmasının bir sebebi olarak ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılar; turizme yönelik olarak Demre'nin turizm potansiyeline dikkati çekmekte, bu noktadaki yetersizlikleri ifade etmekte, yine de Demre'nin turizminin son yıllarda gelişmekte olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu vurguyla birlikte turizm sebebiyle kalabalıklaşma riski de hissedilmekte, Demre'nin Antalya'nın daha kalabalık diğer turizm ilçelerine benzememesi talebi dile getirilmektedir. Bu noktada Kaş ilçesi, Demreliler için kritik bir referans olmakta; Kaş'ın Demre'ye nazaran tanınırlığı, resmî işlerin bir kısmının halen Kaş'ta yürütülüyor oluşu bir rahatsızlık kaynağı olarak ifade edilmektedir.

Denize yüklenen anlam çoğunlukla sağlıkla ilişkilendirilmiş, denizle birlikte "Soğuk Su" olarak bilinen termal kaynak da Demre'nin temel referanslarından biri olarak gösterilmiştir. Denize, temiz bir doğaya ve yerli nüfusa sahip olmak, Demreli olmayanlara karşı bir övünç kaynağı olarak görülmektedir.

Demre'nin kent kimliği ve inanç turizmi açısından en önemli payelerinden olan Aziz Nikolas (Noel Baba) Kilisesi, Myra Antik Kenti gibi tarihî ve turistik alanlarla ilişkide "yabancılık" hissi dikkati çekmektedir. Bu yerlerin girişinin "ücretli" olması, yerlilere farklı bir giriş alternatifi sunulmaması bu yabancılık hissinin gerekçeleri olarak gösterilmiştir. Üst kuşak katılımcılar için özellikle Myra çocukken ücretsiz ve rahatça gezilen bir yer olarak kolektif hafızalarında önemli bir yer tuttuğu için yabancılık hissi bu grupta daha net ifade edilmiştir. Daha genç kuşak ise turizme daha olumlu bakmakta, turizmin Demre'deki gençlere yeni iş kapıları açacağını düşünmektedir.

Demre'de 2020 yılından beri yaygınlık gösteren ve bungalow evler olarak ifade edilen ahşap tek ailelik yapılar özelindeki turizm olanakları hem turistler hem de işletmeciler için ucuzluğu ve pratikliği sebebiyle tercih edilir olsa da, K.3'ün ifade ettiği gibi ahşap mimarinin asıl Karadeniz mimarisine uygunluğu, Akdeniz iklimi için riskleri beraberinde getirebilecek bir durumdur. Turizmin kâr getirisi ve çevreye uygunluğu nezdinde çatışabilecek bu durumun Demre ve benzer yerler özelindeki sonucu gelecekte daha net görülecektir.

Demre'nin turizm potansiyelinin açığa çıkarılmasını konu alan bir araştırmada ulaşım ve konaklama ihtiyaçlarının giderilmesine dikkat çekilmişti (Zayım, 2018). 2018'den bu yana bu noktada ilerleme kaydedilmiştir. Ancak bu ilerleme kalabalıklaşma, alt yapı yetersizliği gibi unsurlar düşünüldüğünde risk doğurmaktadır. Örneğin Demre Belediyesi'nin 2021 ve 2022 faaliyet raporlarına²⁰ da bu durum yansımış, Demre'nin nüfusunun 10 katından fazla ziyaretçiye maruz kalışı bir zayıflık olarak dile getirilmiştir. Ayrıca Demre Belediyesi'nin mali gücünün ve imkânlarının bu yoğunluğa yetemediği vurgusu yapılmış, hizmet ulaşımındaki aksaklıkların bu gerekçeden kaynaklandığı belirtilmiştir. Abrahamson da (2023: 233) mekânın turist değerini yükseltmek amacıyla turizme yönelik uyandırılan ilginin ve yapılan yatırımların genellikle kent sakinlerinin ve yerlilerin aleyhine sonuçlandığına işaret etmektedir. Bu noktada, Demre'de turizmin her şey dâhil konseptindeki kitlesel turizmden uzak, tarih ve ekoloji odaklı ekoturizm kapsamında yapılmasına yönelik Şen'in (2021: 55) uyarısı önemlidir. Burada ekoturizme ek olarak yayla turizmi, tarım turizmi gibi Demre'nin doğasına uygun ve Demrelilerin çiftçi kimlikleriyle daha kolay dâhil olabileceği alternatif turizm olanaklarının gündeme getirilmesi önerilebilir.

Demre'de, turizm çeşitliliği açısından ağırlıklı olarak deniz turizmi, Myra vs. gibi unsurlar kanalıyla kültür turizmi ve Noel Baba (Aziz Nikolas) Kilisesi üzerinden inanç turizmi yapılıyor olsa da, sahip olduğu tarım sektörü ve seracılık faaliyetleri agro-turizm/tarım turizmi olarak isimlendirilen turizm faaliyetinin yapılmasına da olanak sağlamaktadır. Tarım turizmi, Demreli çiftçilerin mevcut kimlik ve kültürleriyle dâhil olabilecekleri bir faaliyettir. Deniz turizminin başını çektiği ve ona Demre'deki inanç ve tarih turizminin eklemelendiği turizm tiplerine hissedilen yabancılık, tarım turizminde hissedilmeyebilir; katılımcılara farklı deneyimlerin kapıları açılabilir ve seracılıkla paralel yeni işler yapmak isteyenlere imkân sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, N., Hill, S. ve Turner, B.S. (2006). *Dictionary of Sociology*, 5. Baskı. Penguin Books, USA.
- Abrahamson, M. (2023). *Kent Sosyolojisi (Küresel Bir Giriş)*, (Çev: T. Kara), Küre Yayınları, İstanbul.
- Akça, E. (2021). *Aziz Nikolas ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi.
- Akengin, H. (2022). *Siyasi Coğrafya (İnsan ve Mekân Yönetimi)*, 7. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Akova, İ. (2019). "Şehir Coğrafyası", *Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, (Ed: M. Doğan ve Ö. Sertkaya Doğan), Pegem Akademi, Ankara.
- Avcıkurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Başer, G. (2020). "Tarım Turizminin Gelişim Potansiyeline Yönelik Çiftçilerin Tutumlarının Araştırılması", *Turizm Akademik Dergisi*, 7(2), 165-188.
- Bennett, A. (2013). *Kültür ve Gündelik Hayat*, (Çev: N. Tokdoğan, B. Şenel ve U.Y. Kara), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Cengiz, Y., Çobanoğlu, A. ve Demir Barut, Y. (2010). "Kaş", *Dünden Bugüne Antalya-I*, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Creswell, J.W. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri*, (Çev: H. Özcan), Anı Yayıncılık, Ankara.

20 Erişim adresi: <https://www.demre.bel.tr/icerikler/42-faaliyet-raporlari.html>, Erişim tarihi: 29.09.2023.

- Creswell, J.W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çev. Ed: M. Bütün ve S.B. Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Creswell, J.W. ve Miller, D.L. (2000). "Determining Validity in Qualitative Inquiry", *Theory into Practice*, 39, 124-130.
- Çelik Çanga, A., Kutlu, T. ve Çalışkan, H. (2018). "Tarım Turizminin Türkiye'deki Uygulamaları", *Uluslararası Turizm, İşletme, Ekonomi Dergisi*, 2(2), 450-457.
- Çevik, N. (2023). *Lykia Kitabı (Arkeolojisi, Tarihi ve Kültürüyle Batı Antalya)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Denzin, N.K. ve Lincoln, Y.S. (1998). *The Landscape of Qualitative Research (Theories and Issues)*, Sage Pub, London.
- Dikici, E. ve Sağır, A. (2012). "Antalya'da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre-Myra Örneği", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 35-43.
- Doğan, H.Z. (2004). *Turizmin Sosyo-kültürel Temelleri*, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Gökçe, O. (2019). *Klasik ve Nitel İçerik Analizi (Felsefe, Yöntem, Uygulama)*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Güler, Ş. (1978). *Turizm Sosyolojisi*, Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hauser, A. (2021). *Sanatın Toplumsal Tarihi-I (Tarih Öncesi Çağlardan Orta Çağ'a)*, (Çev: D. Şahin), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Kaçar Tunç, G. (2020). "Nitel Araştırmalarda Konumsallık ve Düşünümsellik: Yakınlık ve Mesafe Arası Müzakere", *Humanitas*, 8(16), 249-266.
- Kurtoğlu, A. (2023). *Günlük Hayat Üzerine Eleştirel Bir Müdahale*, Doruk Yayınları, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, 3. Basım, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (Çev: I. Gürbüz), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi-I*, (Çev: I. Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2017). *Ritimanaliz (Mekân, Zaman ve Gündelik Hayat)*, (Çev: A. Lucie Batur), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Merkez, M. (2019). *Yerel Halkın ve Çiftçilerin Kırsal Turizm Üzerine Algılarının İncelenmesi: İzmir-Karaburun, Mordoğan Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi.
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma (Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber)*, (Çev: S. Turan), 5. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Neuman, W.L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri I-II (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar)*, (Çev: S. Özge), Yayınodası Yayınları, İstanbul.
- Öner, E. (1996). "Kaş-Demre Platosunda Fiziki Coğrafya Araştırmaları ve İnsan-Doğal Çevre İlişkileri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 8(1), 109-140.
- Punch, K.F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar)*, (Çev: D. Bayrak, H.B. Arslan ve Z. Akyüz), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Schmitt, C. (2018). *Kara ve Deniz*, (Çev: G. Yıldız), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul.
- Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*, (Çev: A. Akan ve S. Kesikoğlu), Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*, (Çev: T. Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Şen, S. (2021). *Antalya Demre Mevcut Durum Analizi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı. Erişim adresi: <https://baka.ka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/antalya-demre-mevcut-durum-analizi.pdf>, Erişim tarihi: 15.09.2023.
- Tekeli, İ. (2021). "İzmir'de Katılımcı Planlama Anlayışları: İzmir-Deniz, İzmir-Tarih Projeleri", *Mekân ve Yer*, (Ed: G. Özaydın ve M. Akı), Yeniinsan Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, S. (2023a). "Demre'de İnanç Turizminin Tanıtılmasına Yönelik Ölçek: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 13(3), 803-819.
- Tezcan, S. (2023b). *İnanç Turizmi Kapsamında Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin İncelenmesi: Demre Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.

- Tönnies, F. (2000). "Gemeinschaft ve Gesellschaft", *Şehir ve Cemiyet*, (Haz: A. Aydoğan), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Ukav, İ. ve Çetinsöz, B.C. (2015). "Adıyaman İlinde Çiftçilerin Tarım Turizmi Üzerine Algılamaları", *Mesleki Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-13.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze (Leisure and Travel in Contemporary Societies)*, Sage Publications, London.
- Urry, J. ve Larsen, J. (2022). *Turist Bakışı 3.0*, (Çev: Y. Ekin ve O. Akbulut), 3. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Wearing, S., Stevenson, D. ve Young, T. (2022). *Turist Kültürleri (Kimlik, Mekân, Gezin)*, (Çev: A. Yılmaz), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Weber, M. (2022). *Kent*, (Çev: V.A. Coşar), Dorlion Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yörük, G. (2010). *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Demre'nin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Zayım, M. (2018). "Demre'nin Kültür Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2018(1), 21-44.
- Zayım, M., Bayartan, M. ve Kahraman, M. (2022). "Değişen Turizm Algısında Kamp/Karavan Turizmi: Demre Örneği", *Coğrafya Dergisi*, 45, 215-227.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uydıklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).